

LEVEN DOOR GELOOF

H.P. Medema

LEVEN DOOR GELOOF

Bijbelstudies over de profetie van Habakuk

Leven door Geloof

Bijbelstudies over de profetie van Habakuk

Auteur: H.P. Medema
Vormgeving: Jan Paul Spoor
Eerste editie: 1988, Uitgeverij Medema, Vaassen; ISBN 90-6253-160-5
Tweede editie: 2023, Online uitgeverij OudeSporen

ISBN/EAN

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch of mechanisch, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

'De rechtvaardige zal door geloof leven.'

Habakuk 2:4

Bijbelteksten uit het Oude Testament worden geciteerd uit de NBG-vertaling 1951, tenzij anders vermeld; uit het Nieuwe Testament wordt geciteerd uit de TELOS-vertaling van het Nieuwe Testament (Vaassen, 1981).

Inhoud

Woord vooraf	9
Afkortingen.....	10
Inleiding	11
De schrijver	11
Tijd van ontstaan	13
De boodschap van Habakuk.....	14
Hoofdstuk 1:1 - 2:1.....	16
Het antwoord van het geloof in een wereld vol vraagtekens	16
Aantekeningen bij hoofdstuk 1:1 - 2:1	29
Hoofdstuk 2	35
De zekerheid van het geloof in een verworden wereld.....	35
Aantekeningen bij hoofdstuk 2:2-20.....	46
Hoofdstuk 3	55
De hoogten van het geloof in een wankelende wereld.....	55
Aantekeningen bij hoofdstuk 3.....	71
Bibliografie	80

Woord vooraf

Dit boekje bevat de bewerkte tekst van lezingen die ik in 1985 in Leerdam mocht houden over de profetie van Habakuk. Uiteraard is het niet mogelijk tijdens een toespraak op allerlei vertaaltechnische en uitlegkundige details in te gaan; in een boekuitgave mag echter een verantwoording van de uitleg niet ontbreken, en daarom heb ik nu aan ieder hoofdstuk een reeks 'Aantekeningen' toegevoegd, en tevens een korte inleiding aan de tekst vooraf doen gaan.

Zelf ben ik ook weer onder de indruk geraakt van de rijkdommen die in dit kleine, weinig gelezen bijbelboek te vinden zijn. Het is mijn gebed dat de lezers van dit boekje er evenveel van zullen genieten, en dat het hen mag stimuleren ook de minder bekende gedeelten uit het Woord van God te lezen en te onderzoeken.

Een speciaal woord van dank geldt Frans de Wolf, Han en Thea Vergouwe-Tigchelaar, die de moeitevolle arbeid hebben verricht van het uitschrijven en uittypen van de bandjes van de lezingen.

Vaassen, december 1987

Afkortingen

NBG	Nieuwe vertaling Nederlands Bijbelgenootschap 1951
SV	Staten Vertaling
JND	New Translation of the Bible, J.N. Darby
TDNT	Theological Dictionary of New Testament Words, Kittel/ Bromiley
TWOT	Theological Wordbook of the Old Testament, Harris/ Archer/Waltke
BHS	Biblia Habraica Stuttgartiensa
LXX	Septuaginta, de Griekse vertaling van het Oude Testament
MT	Masoretische Tekst, de via de zg. Masoreten aan ons overgeleverde Hebreeuwse tekst van het Oude Testament
Vulg.	Vulgata, de Latijnse vertaling van het Oude Testament van Hiëronymus
1QpHab	Qumran-commentaar op Habakuk, behorende tot de zg. Dode-Zeerollen.

Inleiding

Het boek van de profeet Habakuk staat in onze Bijbel gerangschikt tussen de twaalf zg. ‘kleine’ profeten. Blijkens een vermelding van ‘de twaalf profeten’ in het apocriefe boek J. Sirach (49:10) kunnen we er wel zeker van zijn dat dit boek al ruim vóór de Makkabeeëntijd als canoniek wordt beschouwd. De canoniciteit staat nog te meer vast, nu onder de Dode Zeerollen ook een commentaar, een zg. *midrasj*, op Habakuk werd aangetroffen. Deze Qumrancommentaar betreft weliswaar alleen hoofdstuk 1 en 2, zodat sommigen op grond daarvan de authenticiteit van hoofdstuk 3 hebben betwijfeld, maar die conclusie is nogal voorbarig, want het ligt voor de hand dat de eigenlijke profetieën veel belangwekkender geacht werden voor een exegetische commentaar dan het lied van hoofdstuk 3.

De schrijver

Van de profeet Habakuk weten wij verder niets uit de Schrift of uit betrouwbare buitenbijbelse bronnen. Allerlei Joodse tradities zijn er wel: bijvoorbeeld dat Habakuk de zoon van de Sunamietische vrouw zou zijn, door Elisa tot leven gewekt (2 Kn 4:8vv), . of dat hij de ‘wachter’ van Jesaja’s profetie zou zijn (Js 21:11, 12). Het apocriefe ‘Bel en de draak’, een aanhangsel bij de profetie van Daniël, zegt dat

Habakuk aan Daniël in de leeuwenkuil een maaltijd gebracht zou hebben (30vv). Al deze legenden hebben geen historische waarde.

De naam van de profeet werd door de Joodse uitlegger Philo afgeleid van het Hebr. *chabak*, ‘omhelzen’, zodat de naam zou betekenen: ‘de omhelsde’, ‘de geliefde’ (vgl. hetzelfde woord in 2 Kn 4:16). De kerkvader Hiëronymus gaf dezelfde afleiding van de naam, maar gaf er een andere toepassing aan: Habakuk is degene die God ‘omhelst’, die God liefheeft, maar met Hem worstelt om antwoorden te krijgen op zijn vragen, zoals Jakob eens aan de Jabbok met God worstelde (Gn 32:22vv). Deze verklaring past, hoe men ook over de taalkundige waarde ervan mag oordelen, in ieder geval heel goed bij het karakter van Habakuks profetie. Anderen hebben aansluiting gezocht bij de LXX, waar de naam van de profeet als *Ambakoum* geschreven wordt, en er een Assyrisch-Babylonische naam in gezien: *Chambakuku*, wellicht afgeleid van het Assyrische woord voor het tuinkruid *basilicum*. Het is moeilijk dit met zekerheid te zeggen. Maar ook deze uitleg zou goed passen bij de inhoud van het boek: het feit dat een profeet uit Israël een heidense naam droeg, zou ongetwijfeld de donkere schaduw van de naderende ballingschap nog scherper aftekenen voor zijn tijdgenoten, én tegelijk een prachtige toespeling zijn op de vrucht voor God die uit het hart van de profeet ontsproot, al zou het hele land verder kaal zijn (vgl. 3:17, 18).

Uit 3:19b is wel geconcludeerd dat Habakuk een Levitische tempelmuzikant geweest moet zijn. Onmogelijk is dat niet, maar enige voorzichtigheid is wel geboden met een conclusie uit deze weinige woorden.

Tijd van ontstaan

Uit 1:6 volgt dat de profetie moet zijn geschreven vlak voor de komst van de Babyloniërs, hier zoals vaak 'Chaldeeën' genoemd, die in 586 v. Chr. Jeruzalem innamen en het volk in ballingschap voerden. De suggestie van sommige onderzoekers (Duhm, Torrey), dat in 1:6 moet worden gelezen 'Grieken' in plaats van 'Chaldeeën' (een heel geringe verandering in de Hebreeuwse tekst, ondersteund door 1QpHab) zodat de ontstaanstijd vlak vóór de veroveringstochten van Alexander de Grote zou liggen, vindt geen enkele verdere tekstkritische grond en loopt bovendien vast op de reeds genoemde vermelding van de twaalf profeten bij J. Sirach. Het is dus vrij zeker dat de profetie dateert uit de tijd van Jojakim (608-597 v. Chr.); 'kort ervóór' zeggen sommige uitleggers op grond van 1:5, omdat de Babylonische inval nog niet verwacht werd - maar zie de aantekeningen aldaar. Habakuk profeteerde dus in dezelfde tijd als Jeremia, en er zijn belangwekkende parallellen tussen deze twee profetische boeken aan te wijzen:

vgl. Jr 12:1vv   met Hk 1:12-17

Jr 4:13; 5:6   met Hk 1:8-10

Jr 22:13vv   met Hk 2:9, 12

Jr 51:58   met Hk 2:13

Ook met de profetieën van Jesaja en Micha zijn er parallellen:

vgl. Js 11:9   met Hk 2:14

Mi 3:10   met Hk 2:12

De boodschap van Habakuk

Het grootste deel van het boek Habakuk is niet een spreken van de profeet *over* God *tot* het volk, maar een spreken *over* het volk *met* God. Alleen voor 2:5-20 géldt dat de profetie zich tot mensen richt. Het hele boek heeft aldus het karakter van een dialoog met God, en wel een diep bewogen geloofsworsteling. Habakuk begint met vele vraagtekens; hij bespeurt onbegrijpelijke toestanden temidden van Gods volk (zie de uitleg bij 1:2-4), problemen waarop hij Gods antwoord zoekt. Het antwoord kómt: Jahweh kondigt aan dat Hij zijn volk inderdaad zal tuchtigen en dat Hij daarvoor de Chaldeeën zal gebruiken. Maar dat lost de vragen van de profeet niet op; integendeel: hoe kan God zo'n onrechtvaardige, goddeloze machthebber als de koning van Babel laten begaan, al is het in een verdiende tuchting van het volk van God (1:12-17)? Om het antwoord van Jahweh te vernemen, gaat de profeet op zijn wachttorens staan. Dat antwoord is de kern van deze profetie, drie keer in het Nieuwe Testament aangehaald: 'De rechtvaardige zal door geloof leven' (2:4). Niet een uitleg van Gods daden, maar eerbiedig geloofsvertrouwen in de vrijmachtig handelende God kan de rechtvaardige overeind houden.

Dat neemt intussen de verantwoordelijkheid van de mens niet weg. Met felle bewoordingen wordt het 'wee' uitgesproken over de goddeloze, onrechtvaardige Chaldeeën (2:5-19). In het hart van de profeet is echter een heilige stilte ontstaan, een eerbiedig vrezen van Jahweh (2:20; 3:2), en hij neemt zijn snaarinstrument en zingt een lied voor Jahweh, terugdenkend aan Gods geduchte daden van eertijds.

De profetie is begonnen met een angstig vragen uit de diepte; ze eindigt echter met een jubelend zingen van de profeet voor Jahweh, die (zo zingt hij) 'mij doet treden op mijn hoogten' (3:19). Zo is dit boek het monument geworden van een kleine profeet met een groot geloof.

Hoofdstuk 1:1 - 2:1

Het antwoord van het geloof in
een wereld vol vraagtekens

Voor de meeste christenen zal het niet een dagelijkse ervaring zijn, het boek Habakuk te bestuderen. Habakuk is een van de 'kleine' profeten, die twaalf profetische boeken aan het einde van het Oude Testament, die maar heel weinig gelezen worden. Misschien komt dat ook wel doordat het op het eerste gezicht moeilijke bijbelboeken lijken te zijn. Toch is er minstens één tekst uit het boek Habakuk die waarschijnlijk alle christenen kennen. Ik doel op de woorden in hoofdstuk 2:4: 'De rechtvaardige zal door zijn geloof leven'. Het was juist die tekst, weliswaar geciteerd in de Romeinenbrief, die Maarten Luther als in een bliksemflits tot het inzicht bracht, wat de enige, ware grondslag is waarop een mens voor Gods aangezicht kan staan: alleen maar *op grond van het geloof*.

Als wij gaan overwegen wat deze profeet te zeggen heeft, zullen we ontdekken dat hij ons lessen van geloof gaat leren. Habakuk laat ons zien dat ook oudtestamentische gelovigen echt gelóvigen waren: mensen die helemaal niets anders hadden om hun vertrouwen op te vestigen dan de Here God. Mensen die als ze om zich heen keken, het soms helemaal niet meer zagen zitten, en die als ze naar zichzelf

keken vaak diep in zichzelf teleurgesteld werden, maar die toch in de Here God hun vaste geloofsgrond vonden.

Hoofdstuk 1:1 zegt in de Statenvertaling: 'De last die de profeet Habakuk geschouwd heeft'. De NBGvertaling heeft daar 'godsspraak', en dat is ongetwijfeld ook de bedoeling: het is datgene wat God hem op het hart heeft gelegd om door te geven. Deze 'godsspraak' was een last voor Habakuk, een Woord van God dat hij kwijt moest, dat zijn hart bezwaarde, dat hij móest opschrijven voor zijn volksgenoten. Zo legt God vandaag ook aan zijn dienstknechten een last op het hart. En als er iets is wat de Here God Zélf als een last op het hart draagt, dan is het dat Hij zo graag ons allemaal opnieuw zou willen doordringen van het feit dat we helemaal niets van onszelf hebben. En dat we ook niets kunnen verwachten van alles wat we rondom ons heen zien, van de beste medegelovigen, de beste medechristenen die we om ons heen aantreffen. God wil ons ervan doordringen dat we alles uitsluitend en alleen van Hem Zelf moeten verwachten. Er is geen andere grondslag die wij kunnen innemen, dan alleen die van geloof. In dat opzicht staan wij er net zo voor als deze kleine profeet Habakuk, 'een kleine profeet' ook omdat hij zich bewust is van zijn kleinheid, maar tegelijk een groot profeet, een man Gods, omdat hij zo'n geweldig grote God had. En omdat hij zich dat in de meest moeilijke omstandigheden bewust is geworden.

Wat waren dat eigenlijk voor omstandigheden waarin de profeet Habakuk heeft geprofeteerd? De boodschap van het Oude Testament wordt dikwijls samengevat in de uitdrukking 'de wet en de profeten'. God heeft allereerst zijn wetten aan zijn volk gegeven, en hun die nog eens duidelijk en indringend ingescherpt. Maar toen in de loop der

eeuwen de ongehoorzaamheid van zijn volk steeds duidelijker werd, is God opgehouden met de wet te herhalen; Hij had zijn wil duidelijk genoeg kenbaar gemaakt. Maar toen zijn er profeten opgetreden in de Naam des Heren, die Gods volk moesten terugroepen naar Gods Woord. Profeten die moesten zeggen: ‘zo spreekt de Here’, omdat het volk als geheel was afgedwaald, omdat men zich niet hield aan de wet die God gegeven had. Er zijn tijden geweest waarin inderdaad tot op zekere hoogte Gods wet nog gehouden werd, bloeiperioden in de geschiedenis van het volk van God; denken we maar aan de tijd van David en Salomo. Later zijn er opwekkingen geweest in de tijd van Josia en van Hizkia. Maar in de tijd van Habakuk waren er geen opwekkingen. De bloeitijd van David en Salomo was voorbij; het rijk was in stukken uiteengevallen. In Habakuks tijd was de macht van het Assyrische rijk dat de tien stammen had weggevoerd, eigenlijk zelfs al op zijn retour. Er was al weer een nieuw wereldrijk aan het opkomen: de Chaldeeën, de Babyloniërs die later onder Nebukadnezar dat grote wereldrijk hebben gevestigd waarover wij in andere Bijbelboeken ook zoveel lezen

En nog afgezien van de algemene politieke situatie was de toestand onder het volk van God verdrietig. Het was helemaal niet zoals het eigenlijk had moeten zijn. Ook in dat opzicht kunnen wij naast Habakuk gaan staan. Het is met de christelijke Kerk niet meer zo als in de bloeitijd. Wij leven niet meer in de tijd van de eerste Gemeente, zoals die beschreven is in de Handelingen, de tijd dat het allemaal zo bloeiend, fris en levend was: drieduizend mensen kwamen tot bekering op één dag! Dat was een geweldige tijd, toen de christenen alles gemeenschappelijk hadden, toen er zo’n krachtig getuigenis van de christenen uitging dat de mensen van buitenaf het zelfs niet

wáágden zich bij hen te voegen. Maar dat is vandaag de dag niet meer zo. Er zijn ook tijden van opwekking geweest in de geschiedenis van de Kerk, perioden waarin de Geest van God op een machtige wijze door de harten heen waaide en de mensen terugbracht rondom de Here Jezus. Maar het lijkt soms wel of die tijden van opwekking nu ook definitief voorbij zijn. Het lijkt wel alsof we vandaag aan de dag alleen maar een neergang meemaken.

Juist daarom kan het boek Habakuk ons zo aanspreken. In dit Bijbelboek horen we niet zoals in Ex 15 het hele volk als een machtig koor zingen aan de oever van de Rode Zee, terwijl Faraó daar in het water was ten ondergegaan. In de dagen van Habakuk was dat vór verleden tijd. En toch eindigt datzelfde boek Habakuk met een loflied. Habakuk zingt dat lied echter alleen, met bevende stem. Maar hij zingt! Hij weet: het volk mag veranderd zijn, en er mag dan geen opwekking meer zijn, maar de Here God is nog altijd precies Dezelfde.

Wat is er ook in deze tijd een grote verdeeldheid onder Gods volk! Er zijn heel veel gelovigen die eigenlijk gemeenschap zouden moeten hebben met elkaar, die eigenlijk zo'n geweldig koor zouden moeten vormen om samen lofliederen te zingen. En dan sta je vaak alléén, net als Habakuk, en dan zie je het allemaal niet meer zo zitten. Maar tóch mag je dan zingen, tot lof van God.

Maar het boek Habakuk begint niet met een lied! Soms is het moeilijk, God lof toe te zingen. 'Is iemand welgemoed, laat hij lofzingen' zegt Jakobus (5:18). Als je welgemoed bent, is het niet moeilijk om een loflied voor de Here te zingen. Maar wij zijn niet altijd in die stemming om een loflied te zingen. Wij hebben er soms wel eens

moeite mee. Wel, Habakuk is deze profetie ook niet begonnen met een loflied. Integendeel, in het begin van dit bijbelboek is hij een man met een last op zijn hart, en hij is begonnen met een gebed. Habakuk roept om hulp. ‘Hoelang Here, roep ik om hulp en Gij hoort niet; schreeuw ik tot u: geweld! en Gij verlost niet?’ Habakuk heeft de hele situatie van het volk van God in ogenschouw genomen, toen is hij naar zijn binnenkamer gegaan, hij heeft zijn deur dichtgedaan en hij is op zijn knieën gegaan. Habakuk heeft, zoals hier staat, ‘lang’ gebeden. ‘*Hoelang* Here, roep ik om hulp?’ Waarom, waaróm? Er staan hier allemaal vraagtekens. Maar de profeet blijft er niet over piekeren en tobben, nee, hij gaat op z’n knieën om al die vraagtekens bij de Here God neer te leggen.

God is de hoorder van het gebed, zegt Psalm 65:3. Maar hier is een man wiens gebeden niet verhoord zijn. Hij heeft lang tot de Here God geroepen, zelfs geschréúwd, zonder dat er gebedsverhoring kwam. Dat is een moeilijke beproeving voor een gelovige. Dat brengt je niet in de stemming om een lofgezing aan te heffen. Wat doe je dan, als er geen antwoord komt van de Here God? Hij ging er mee naar God en zei: ‘Here God het duurt zo lang, ik kan er haast niet meer tegen; hoe lang roep ik nu al en U hoort het niet? U verlost niet en er gebeurt helemaal niets!’

Dat is een van de moeilijkste problemen in het leven van een gelovige: het zwijgen van God. God geeft soms geen antwoord op onze gebeden. God geeft ons soms geen uitleg. Ongelovigen vallen ons daarover aan, en ze zeggen: ‘Ja, jij kunt wel zeggen dat je in God gelooft, maar als God liefde is, waarom laat Hij dat en dat allemaal

toe? Waarom gebeurt dat dan allemaal?’ Daar sta je dan met je mond vol tanden. Wat moet je dan antwoorden?

Habakuk heeft die enige goede weg gevonden: hij heeft zich, juist toen God geen antwoord gaf, alleen maar des te steviger vastgeklampt aan God, want hij wist heel zeker dat hij het alleen maar van God kon verwachten.

Wat was het probleem waar Habakuk mee zat, en dat hij in zijn gebed aan God heeft voorgelegd? Hij zag, als hij om zich heen keek, geweld (vs. 2), ongerechtigheid, ellende, onderdrukking, geweld, twist, tweedracht (vs. 3). De wet verloor haar kracht, de goddelozen omsingelden de rechtvaardige en het recht kwam verdraaid te voorschijn (vs. 4). En nu moeten we bedenken dat het hier niet gaat over de toestand onder de heidenen, maar over de situatie onder het volk van God. Habakuk zag hoe de Israëlieten met elkaar omgingen: twist, tweedracht, onrecht, ellende, onderdrukking, geweld. Habakuk werd er diep verdrietig van, en hij wist niets anders te doen dan ermee naar God gaan.

Wij zouden vandaag de dag ook diep verdrietig moeten worden, als we zien hoe het onder Gods kinderen toegaat. In het begin van de christengemeente werd door buitenstaanders getuigd: ‘Ziet hoe lief zij elkander hebben!’ Maar als je nu ziet hoe wij dikwijls als christenen met elkaar omgaan... Twist, tweedracht, ellende en zelfs geweld - misschien geen lijfelijk geweld, maar heel vaak wel verbaal geweld, harde woorden.

De profeet is er heel verdrietig van geworden. In het gebed heeft hij dat verdriet gedeeld met de Here God. Hij wist dat Jahweh

precies hetzelfde zag: ‘Waarom doet Gij mij ongerechtigheid zien en aanschouwt Gij ellende?’ Met andere woorden: ‘U ziet het toch óók; het moet U toch ook verdrietig maken?’

Inderdaad, Jahweh zag het óók. En daarom kwam er tóch een antwoord uit de hemel; we lezen dat in vs. 5vv. Niet zo’n simpel antwoord, zoals straks zal blijken, maar het was ook geen oppervlakkige vraag die de profeet aan zijn God gesteld heeft. Jahweh zegt tegen hem: Habakuk je hebt volkomen gelijk, als je tegen Mij spreekt over het onrecht, de twist en de tweedracht en al die narigheid onder mijn volk. Ik ga er ook iets aan doen. Het strookt ook niet met mijn gerechtigheid dat Ik dat zo maar zou laten begaan. Ik zal inderdaad de tuchtroede van mijn toorn sturen. Ik zal de Chaldeeën sturen, als een oordeel over al het onrecht, die twist, die tweedracht, die ellende en die boosheid die er onder mijn volk te vinden is. ‘Ziet onder de heidenen en let op, en verbaast u, ontzet u, want Ik doe een werk in uw dagen, dat gij niet zoudt geloven, wanneer het verteld wordt.’

Op deze woorden van vs. 5 valt een speciaal licht, omdat ze in het Nieuwe Testament worden geciteerd door Paulus in zijn toespraak in de synagoge te Antiochië in Pisidië (Hand. 13:41). Paulus past deze waarschuwing toe op het volk van God, het Joodse volk, dat het getuigenis van het evangelie niet wilde aannemen, en dat op het punt stond de tuchtiging van God te ontvangen. Een tuchtiging, waarbij de Babylonische ballingschap eigenlijk nog maar in het niet viel. De eigenlijke vervulling van deze profetie ligt een heel eind verderop! God zou zijn volk Israëel eeuwen later nog veel ingrijpender aan de kant zetten, om 2000 jaar lang een heel nieuwe stand van zaken te introduceren, waar wij vandaag de dag de vruchten van zijn: de tijd

van de genade, de tijd van de Gemeente van God. Zeker, God zal straks de draad met het volk Israël weer opnemen; daarover spreekt het boek Habakuk aan het slot.

Maar laten we deze woorden niet alleen profetisch op Israël toepassen, laten we ze ook eens tot ons eigen geweten laten spreken. Dacht u dat wij enigszins beter waren dan die Israëlieten? Dacht u niet dat God eens zijn tuchtigend oordeel over óns zal laten komen, over het zogenaamde 'christelijke' Westen? Dacht u niet dat God misschien voor ons óók zijn 'Chaldeeën' klaar heeft staan? Petrus schreef dat al in 1 Petrus 4:17: 'Het is nu de tijd dat het oordeel begint bij het huis van God'. Wij christenen hebben er een puinhoop van gemaakt, en dat zou best eens kunnen betekenen dat de Here God ons zal moeten tuchtigen. Misschien zullen wij óók onze hooggeroemde vrijheid wel eens kwijtraken. We horen tegenwoordig allerlei om ons heen wat van weinig verdraagzaamheid getuigt jegens ons christenen. Men zegt hardop dat de christenen eindelijk nu maar eens hun mond moeten houden, dat ze langzamerhand genoeg hebben gezegd en dat het tijd wordt dat alle subsidies aan christelijke instellingen maar moeten worden ingetrokken. Het zou best kunnen zijn dat dat een stukje is van de tuchtiging die God voor ons in petto heeft.

De profeet heeft een antwoord gekregen, en aan de ene kant begrijpt hij dat Goddelijke antwoord wel. Hij ziet wel in dat het eerlijk is dat God zijn volk tuchtigt: hij begrijpt wel dat zijn volk dat verdiend heeft. Maar hij zit nu weer met nieuwe vragen en hij zegt: Here God, maar dat is toch óók niet rechtvaardig. Dat strookt ook niet met Uw gerechtigheid! Zijn die Chaldeeën dan zulke beste mensen, Here God? Zijn dát dan soms mensen die u kunt gebruiken als Uw

tuchtroede? ‘Waarom zwijgt Gij, als de goddeloze dien verslindt, die rechtvaardiger is dan hij?’ (vs. 13). Daar komen de Chaldeeën naar het volk Israël, en ze gaan het verslinden, met huid en haar. Als één grote visvangst worden ze allemaal bij elkaar gesleept en in netten weggesleept, gedeporteerd in ballingschap naar Babylonië. Is dát nou eerlijk? zegt Habakuk. Wie van de twee is de rechtvaardigste? Inderdaad: die Chaldeeën zijn nog veel onrechtvaardiger, en bovendien beroemen ze zich op hun eigen kracht (vs. 7, 11). Here God, zegt Habakuk, ik begrijp er niets meer van. Ik begrijp niet dat u dat onrecht en al die twist en tweedracht en ellende onder uw volk laat voortduren, maar ik begrijp óók niet dat u zulke goddeloze heidenen gebruikt om uw volk te tuchtigen. Zou u het aan Habakuk kunnen uitleggen, als hij vandaag aan de dag zou leven en als hij de kranten vandaag zou lezen? Zou u het hem kunnen uitleggen, waarom aan de oostzijde van het IJzeren Gordijn mensen die rechtvaardiger zijn dan hun vervolgers, vervolgd worden, in de gevangenis worden gestopt, hun banen hun worden afhandig gemaakt, hun kinderen hun worden afgepakt, gezinnen uit elkaar worden gerukt, samenkomsten worden verstoord - begrijpt u dat? Is dat eerlijk van God? Ik zou het niet kunnen uitleggen. Gods bestuur is ondoorgrondelijk. God legt ons ook niet uit waaróm Hij zo handelt als Hij handelt.

De vraagtekens van de profeet verdwijnen bepaald niet allemaal in dit hoofdstuk. Hij heeft alle antwoorden nog niet gekregen: hij is nog niet aan het zingen zoals in hoofdstuk 3. Maar één ding weet Habakuk heel goed, en hij zegt het hardop: ‘Zijt Gij niet van ouds, Here, mijn God, mijn Heilige?’ (vs. 13) ‘Gij die te rein van ogen zijt, om het kwaad te zien, en die het onrecht niet kunt aanschouwen’ (vs. 14). Zou er eigenlijk wel één gelovige bestaan die nooit problemen

heeft gehad met zo'n knagende twijfel? Zullen we dan eens naast Habakuk gaan staan? Zullen we hetzelfde doen wat hij ook gedaan heeft? Hij kijkt om zich heen en begrijpt veel dingen niet, maar dan kijkt hij omhoog. Dan kan hij nóg niet alles verklaren wat er om hem heen gebeurt, maar dan begrijpt hij één ding wel: 'Here mijn God, mijn Heilige'. Er is althans één uitroepteken. Hij weet heel zeker: Jahweh is mijn God, en Hij is een God die heilig is. God is licht, zegt de eerste brief van Johannes, en God is liefde. God is niet Iemand Wie het kwaad onverschillig zou laten.

Zullen wij ook niet al die reeksen vragen, waar we maar niet uitkomen, eens overgeven? Zullen we niet omhóóg kijken, naar de Here Jezus, gezeten aan de rechterhand van God? Gezeten aan de rechterhand van de majesteit in de hoge, door God gekroond met heerlijkheid en eer! De schrijver van de Hebreënbrief heeft ook om zich heen gezien, en als hij daar Psalm 8 naast legt, waar staat dat alle dingen aan de voeten van de Here Jezus onderworpen zullen zijn, dan begrijpt hij er ook niets van. Laten we eerlijk zijn, zegt hij: 'nu zien wij nog niet alles aan Hem onderworpen' (Hb 2:9). Je zou haast mistroostig Psalm 8 maar weer vergeten. Maar dat doet de auteur van de Hebreënbrief niet. Hij laat Psalm 8 openliggen, en hij kijkt van de bladzijde van de Bijbel omhoog naar de Here Jezus, en dan juicht hij het uit: 'Wij zien jesus, die een weinig minder dan de engelen geworden was vanwege het lijden van de dood met heerlijkheid en eer gekroond!'

Als je om je heen kijkt: allemaal vragen. Als je naar bóven kijkt: niet allemaal vragen, maar één groot Antwoord: het laatste Woord van

God, hét Woord, de Here Jezus Zelf, met Wie wij verbonden zijn, van Wie wij mogen zeggen: ‘Zijt Gij niet van ouds, Here, mijn God?’

Daarom durft Habakuk vol vertrouwen te zeggen: ‘Wij sterven niet’. Wij begrijpen niet waarom God alle ellende in de wereld toelaat. Maar is het eigenlijk niet het meest wonderlijke dat God toelaat dat wij al die vragen over zijn wereldbestuur stellen, zonder dat wij onszelf daarin betrekken? Want als God inderdaad orde op zaken gaat stellen in deze wereld, als God rechtvaardig gaat oordelen, waar blijven *wij* dan? Wie blijft er dan nog recht overeind staan? Wie van ons durft dan nog God recht in de ogen te kijken, . . . als we aan ons zelf denken? Inderdaad: God *gáát* orde op zaken stellen, en Hij gaat dat doen door de Here Jezus. Er komt straks een ogenblik waarop alle dingen zullen worden rechtgezet. Er komt een ogenblik waarop Psalm 8 waarheid zal worden. Alle dingen zullen aan de voeten van de Here Jezus worden onderworpen. Maar het is pure genade dat God nu de genadetijd nog laat voortduren. ‘Wij sterven niet!’ Wij mogen zelfs alle vraagtekens in ons hart vrijmoedig tot deze lankmoedige God brengen. De tijd van de genade duurt nog voort. Het ogenblik is nog niet gekomen dat God afrekening gaat houden. *Dáárom* zijn de regeringswegen van God zo verborgen! God oordeelt deze wereld nog niet rechtstreeks.

Maar er is een tweede brokstukje van een antwoord op de ingrijpende vraag naar de rechtvaardigheid van het Godsbestuur. Gods oordelen zijn nu nog niet definitief, afsluitend, en juist daarom zijn ze vaak zo moeilijk te begrijpen. Gods gerichten dragen in deze tijd van verborgen Godsregering het karakter van *tuchtiging*. En die tuchtiging treft juist hen, die met Hem het nauwst verbonden zijn. Want met

hen wil Hij, juist door middel van de omstandigheden waarin Hij hen brengt, zijn heerlijke doel bereiken. Wij kunnen het vaak ook maar moeilijk begrijpen dat het de ongelovigen soms geweldig goed gaat en dat ze zich daarop beroemen óók nog. En dat God juist in het leven van gelovigen zulke zware beproevingen toelaat die je niet meer kunt begrijpen. Dat heeft te maken met Gods speciale bemoeiingen met de zijnen. We lezen nu alleen maar dit bijbelboek, maar het zal ons duidelijk zijn dat er ook toen over de hele aarde volkeren waren en dat er overal oorlogen waren en politieke verschuivingen. Maar er was één plekje op de wereld waar God Zich speciaal mee bemoeide. Dat was precies het plekje waar Habakuk zich bevond, en waar het volk van God woonde. Bij dat plekje was God Zelf heel nauw betrokken. Daar stuurde Hij speciaal de Chaldeeën op af. Niet dat God de andere wereldgebeurtenissen niet in zijn hand had, maar God liet speciaal over zijn volk die tuchtigende hand van de Chaldeeën komen. En Hebréeën 12 vertelt ons dat God juist omdat wij tot het volk van God behoren, juist omdat wij Hem Vader mogen noemen, juist omdat wij zonen zijn, juist dáárom zijn speciale bemoeiingen met ons heeft en dat in het bestuur van deze wereld God juist daarin handelt met óns.

Dat was ook het probleem van Asaf in Psalm 73. Hoe is het mogelijk, zegt Asaf, dat het de goddeloze het goed gaat en dat het met de rechtvaardigen zo slecht gaat? En Asaf begrijpt daar niets van - tótdat hij in Gods heiligdommen ingaat, totdat het hem begint te dagen waarom het juist dáárom met die goddelozen zo goed lijkt te gaan: omdat God zijn handen van hen heeft afgetrokken. En dat het juist daarom met die rechtvaardigen zo slecht lijkt te gaan omdat God voortdurend met hen bezig is. Omdat God (in nieuwtestamentische

taal uitgedrukt) bezig is ons, gelovigen, te vormen naar het beeld van zijn Zoon (Rm 8:29). Juist dóór de moeilijkheden waarin Hij ons brengt, wil God ons 'boetseren', ons bijschaven, opdat we meer op de Here Jezus zouden gaan lijken. Zó doet God alle dingen meewerken ten goede voor degenen die Hem liefhebben (Rm 8:28). Juist in de levens van degenen die bij Hem horen, is Hij bezig. Dat doet soms inderdaad pijn. Maar het heeft een doel: opdat wij meer het beeld van de Here Jezus zouden vertonen. Juist omdat wij zijn volk zijn, is het God niet onverschillig, juist daarom leidt Hij de omstandigheden zó dat ze voor ons moeilijk worden.

Habakuk beëindigt dit eerste hoofdstuk met een vraag. Dit hoofdstuk begint met vraagtekens en het eindigt met een vraagteken. Maar de indeling van onze Bijbel in hoofdstukken en verzen is niet geïnspireerd, en we doen er dan ook goed aan dat vraagteken onmiddellijk te verbinden met hoofdstuk 2:1. Daar staat de profeet, in de duistere nacht, terwijl het donker is over de stad, en hij tuurt omhoog of er niet een lichtpuntje te zien is. In het begin van hoofdstuk 1 vindt u Habakuk geknield in zijn binnenkamer. In het begin van hoofdstuk 2 vindt u hem staan, kijkend, turend, speurend naar boven, of hij een woord van de Here God kan horen. Welnu, de Schrift zegt dat wie op Hem zijn geloof bouwt, niet beschaamd zal worden. Wie naar boven kijkt, wie het helemaal van de Here verwacht, die zal niet beschaamd worden.

Een soortgelijk beeld treffen we aan in het Nieuwe Testament, in de Tweede Brief van Petrus. Het is donker geworden temidden van Gods volk; leest u 2 Petrus 2 maar - de duisternis is te tasten! Deze wereld is een 'duistere plaats' (2 Pt 1:19). En toch zegt Petrus: ik zie een

lichtpuntje! Hij kijkt naar boven en hij ziet de Morgenster. Hij ziet dat schitterende licht van die kleine ster, die aanduidt dat straks de grote morgen komt. En Petrus zegt: de lichtglans van die Morgenster is al in ons hart gevallen. Door het geloof ziet hij de Here Jezus, wiens glorie hij eens op de berg der verheerlijking heeft mogen zien. Ja, Christus Zelf is die blinkende Morgenster, van Wiens heerlijkheid wij al een klein beetje mogen weten, van Wiens heerlijkheid wij al iets in onze harten hebben opgevangen. Wij mogen precies zo doen als Habakuk en als Petrus. We staan op onze wachttorens, en al begrijpen we het niet allemaal, we zien Hém. We kijken naar de blinkende Morgenster en we weten dat eens die grote morgen komt, dat de Here Jezus Zelf zal komen, dat Hij alle vragen zal beantwoorden, dat Hij alle tranen van de ogen zal wissen. De dood zal er niet meer zijn, noch rouw en geklaag, noch moeite zal er meer zijn, want de eerste dingen zijn voorbij gegaan. De Here Jezus zegt: Zie, Ik kom spoedig! En wij zeggen het, staande op onze wachttorens: 'Amen, kom, Here Jezus!'

Aantekeningen bij hoofdstuk 1:1 - 2:1

- 1 De *godsspraak*: SV 'last', vgl. Js 13:1; Ml 1:1. Het Hebr. woord *massa* behoeft in dit verband met beslist een moeilijk te tillen gewicht aan te duiden; de spreekwijze is dezelfde als onze uitdrukking 'de stem verheffen': God verheft zijn stem door middel van zijn profeten. Maar de woordspeling met 'des Heren last' in Jr 23:33-40 laat zien dat de betekenis 'last', 'gewicht' nog steeds doorklonk in het woord.

- 2 Habakuk beschrijft in vs. 2-4 het onrecht onder Gods volk; vgl. Ex. 23:1-9; Js 5:7vv. Anders oordeelt Ridderbos, volgens wie ook dit gedeelte op de Chaldeeën slaat. In het licht van vs. 12 kan die uitleg echter m.i. moeilijk standhouden; daar staat dat Jahweh de Chaldeeën heeft gesteld tot een oordeel over het eerder genoemde onrecht, en dat moet dan wel onrecht in Israël zijn. Ook de oordeelsaankondiging in vs. 5, en dat nog te meer in de context van de aanhaling in Hd 13, wijst in dezelfde richting (zie aantekening bij vs. 5).

De profeten waarschuwen dikwijls tegen de rechtsverkrachting in het tweestammenrijk; zie o.a. Jr 5:28; 21:12; 22:1-3; Ez 22:7, 12; Mi 3:1-12; 7:3. Bij de heidense volken was zo iets schering en inslag, maar bij Gods volk mocht men iets beters verwachten. Zie voor een nieuwtestamentische parallel 1 Ko 6.

Dit gedeelte doet sterk denken aan sommige klaagpsalmen, bijv. Ps 10, 12, 13, 74, 79, 80, 83, 88.

Geweld: dit woord (Hebr. *chamas*) komt zesmaal in dit boek voor (1:2, 3, 9; 2:8, 17a en 17b), zodat het wel een sleutelwoord in Habakuk's profetie mag genoemd worden.

- 3 *ongerechtigheid ... ellende*: blijkbaar een zinspeling op Nm 23:21, waar NBG dezelfde Hebr. woorden weergeeft met 'onheil' en 'rampspoed'. De profeet herinnert Jahweh aan de dagen van ouds, toen Hij niet toeliet dat zijn volk door Bileam vervloekt werd; ondanks het falen van het volk zag Hij het in genade aan, en weigerde iets verkeerd te zien.

- 5 *Ziet* is meervoud: profeet én volk worden aangesproken. Dit vers wordt in Hd 13:41 door Paulus geciteerd in de synagoge van de Joden in Antiochië met een kleine wijziging: ‘ziet, verachters’ in plaats van ‘ziet onder de heidenen’, conform de LXX-tekst en 1QpHab, dat in afwijking van de MT leest *bogedim* in plaats van *baggojim*. Het woord ‘verachters’ is wellicht een zinspeling op Js 28:22. De wijze waarop Hk 1:5 in Hd wordt geciteerd is betekenisvol: als de Joden het evangelie niet wilden aanvaarden, moesten zij goed weten dat God een werk onder de heidenen zou beginnen. Dat de heilsboodschap zich voortaan tot de heidenen zou uitstrekken, hield een oordeel in over het ongeloof van de Joden.

... *dat gij niet zoudt geloven*: dat de Babyloniërs zouden komen, werd door de meeste Israëlieten in het tweestammenrijk nog heel kort vóór het zover kwam, niet als een waarschijnlijkheid ingeschat. Zie Jr 5:12; 6:14; 7:1vv.; 8:11; 27:16; 28:2vv.; KI 4:12. Deze woorden bewijzen dus niet dat de profetie dateert uit de periode vóór Jojakim.

- 6 Voor de suggestie om hier Kittieten (*Kittim*, Grieken) te lezen bestaat geen steun in de handschriften. De laatste Babylonische dynastie was gesticht door Nabopolassar. De hoofdstad van het Assyrische rijk, Ninevé, was in 612 v. Chr. door Nebukadnezar, de zoon van Nabopolassar, ingenomen, en de definitieve slag werd in 605 v. Chr. aan het Assyrische rijk toegebracht bij Karchemis. Over de val van Ninevé gaan de profetieën van Jona en Nahum.

- 7 *Zijn recht en zijn hoogheid gaat van hemzelf uit*: d.w.z. hij is zichzelf tot norm; de wetten, het recht en de autoriteit van Jahweh erkent hij niet.
- 8 De bewoordingen laten de snelheid in het gericht uitkomen, vgl. Nh 2:3, 4, en zie Jr 4:13; 5:6; KI 4:19. avondwolven: vgl. Zf 3:3; de wolven in Palestina verborgen zich overdag, en kwamen, hongerig geworden, tegen het vallen van de nacht tevoorschijn om buit te zoeken. De bijkomende suggestie die dit beeld wekt is het voorbijglijden van de dag van Jahweh's welbehagen over zijn volk, en het invallen van de nacht.
- 9 *als zand*: d.w.z. talrijk; vgl. Gn 22:17
- 11 SV *'dan zal hij den geest veranderen'*, blijktens de Kanttekeningen met de bedoeling 'dan zal hij van gezindheid veranderen en hoogmoedig worden'; vgl. Js 14:13, 14; Dn 4:30; en zie het oordeel over Assur in Js 10:5-19. Zo ook JND. Maar de NBG-weergave, ook al door de Kanttekenaren genoemd, past beter in het verband: immers, blijktens vs. 7 maakten de Chaldeeën zich van het eerste begin af al schuldig aan hoogmoedige verwaasdheid.
- 12 *Wij sterven niet*: één van de achttien zg. *tikkune soferim*, plaatsen waar de rabbi's de oorspronkelijk aangetroffen tekst veranderden, omdat zij die te oneerbiedig achtten; oorspronkelijk zou er hebben gestaan 'Gij (d.w.z. Jahweh) sterft niet'. De Joden achtten iedere gedachte aan sterfelijkheid bij Jahweh godslasterlijk. Toch past ook deze lezing wel in dit verband, omdat de profeet in het

begin van dit vers het eeuwige wezen van Jahweh benadrukt (vgl. Ps 90:2vv; Ps 102:25vv.).

In de lezing ‘wij’ spreekt de profeet echter zijn geloofsvertrouwen uit, en hij maakt zich daarin één met zijn volk, zoals Daniël dat later ook zou doen (Dn 9).

- 13 *aanschouwen* betekent hier ‘met goedkeuring (welbehagen) aanschouwen’, zie Ps 5:6; 34:16, 17. Vgl. een soortgelijk gebruik van ‘horen’ in Ps 138:6.
  - 14 *vissen*: de beeldspraak is die van angstig, weerloos spartelende dieren die massaal verzameld worden, en die geen heerser hebben (mogelijk een toespeling op de slappe houding van de koningen van het tweestammenrijk), d.w.z. dat ze niet in staat zijn zich te organiseren. Dezelfde beeldspraak in Pr 9:12; Am 4:2.
  - 15 *zegen*: een soort net voor de visvangst, een sleepnet; vgl. Js 19:8.
- 2:1 De profeet begeeft zich naar ‘zijn wachttorens’; vgl. 2 Sm 18:24-27; 2 Kn 9:17, 18; Js 21:6-9. Of wij dat letterlijk of figuurlijk moeten opvatten, is niet duidelijk; misschien gebruikt Habakuk alleen maar beeldspraak, maar mogelijk begaf hij zich ook werkelijk naar een hoge uitkijkpost.

tot mij: sommige uitleggers hebben uit het Hebr. (lett. ‘in mij’) afgeleid dat de profeet een innerlijke stem verwachtte, maar dat is niet noodzakelijk; vgl. Ze 1:9 waar precies dezelfde uitdrukking gebezigd wordt.

op mijn klacht: in Jb 13:6 geeft NBG hetzelfde weer met ‘terechtwijzing’. De profeet worstelt met Jahweh. ‘Niemand van

de profeten heeft met zo stoutmoedige woorden God durven aanklagen' zegt de kerkvader Hiëronymus, verwijzend naar Hk 1:12-17. Maar de profeet mag dan stoutmoedig zijn, zoals Abraham (Gn 18), Mozes (Ex 33), evenals deze beiden gaat het hem uiteindelijk om de eer van God. Vgl. Lk 18:1-8.

De profeet zwijgt nu, hij is er vast van overtuigd dat Jahweh hem een antwoord zal geven.

Hoofdstuk 2

De zekerheid van het geloof in een verworpen wereld

Er zijn veel dingen in ons leven waar wij ook niet uit komen, net zomin als Habakuk. En dat zijn niet alleen maar problemen die je op het theoretische vlak zou kunnen oplossen. De ‘studeerkamerproblemen’ zijn eigenlijk niet de ergste problemen. De diepste problemen zijn de problemen die we hebben als we midden in dit leven staan en als we zien dat de wereld om ons heen helemaal Gods wereld niet lijkt te zijn. In de wereld valt weinig of niets te ontdekken van de heerlijkheid des Heren.

Habakuk staat op zijn wachttorens en kijkt uit, en hij luistert, hij heeft zijn oren geopend of de Here God iets tegen hem zal zeggen. En er komt een antwoord van Jahweh, dat prachtige vers 4, de kerntekst van deze brief: ‘De rechtvaardige zal door zijn geloof leven’. De Here God zegt: Habakuk, je hebt eigenlijk helemaal gelijk dat het niet goed is bij mijn eigen volk. En je had ook nog gelijk, Habakuk, toen je maar niet kon begrijpen dat de onrechtvaardige Chaldeeën juist door Mij worden gebruikt, als tuchtroede van mijn toorn. Je had gelijk, Habakuk: die Chaldeeën zullen straks ook onder mijn oordeel vallen.

Dit hoofdstuk is één lange reeks van oordelen over de Chaldeeën. Gods volk heeft het verdorven, maar de Chaldeeën hebben óók geen been om op te staan. Er is maar één fundament: 'De rechtvaardige zal door zijn geloof leven'.

Wat is dat eigenlijk, 'geloof'? Je komt wel eens mensen tegen die zeggen: ik wil wel graag geloven, maar dat gaat helemaal niet goed, ik heb niet zo'n sterk geloof; ik ben helemaal niet zo'n geloofsheld zoals Abraham, of David, of Habakuk. Maar 'geloof' is niet een of andere kracht in ons. Geloof in de nieuwtestamentische zin van het woord, dat zijn twee lege handen die je uitstrekt naar een gevende God. Geloof is dat je weet dat alles van de Here God moet komen. Er moet voor iedereen een ogenblik komen waar hij voor het eerst iets begrijpt van wat 'geloof' is. En dan spreken we over het zaligmakend geloof. Alleen op grond van geloof is het mogelijk deel te krijgen aan het heil van God. Maar geloof is niet alleen de grondslag waarop een mens rechtvaardig kan worden, het is ook de enige grondslag waarop een mens, eenmaal gerechtvaardigd, kan léven. 'Want gerechtigheid van God wordt daarin [nl. in het evangelie] geopenbaard op grond van geloof tot geloof, zoals geschreven staat: Maar de rechtvaardige zal op grond van geloof leven' (Rm 1:17). 'Van geloof tot geloof'. Het lijkt een moeilijke uitdrukking maar hij is helemaal niet zo moeilijk. 'Van geloof': daar zijn we allemaal begonnen. Iedereen die de Here Jezus in geloof heeft aangenomen, is er mee begonnen zijn lege handen naar God uit te strekken. Dat is de boodschap van de Romeinenbrief. De mens heeft God niets aan te bieden; hij is niet rechtvaardig, maar goddeloos. God evenwel rechtvaardigt de goddeloze! Goddelozen mogen boetvaardig hun lege handen naar God uitstrekken en dan vult God die. Zo zijn wij allemaal begonnen, toen we wisten dat we

geen kant opkonden; toen begrepen we wel: 'de rechtvaardige zal op grond van geloof leven'.

Maar Paulus zegt: 'van geloof tot geloof, en: 'de rechtvaardige zal op grond van geloof leven' - niet iemand die nog rechtvaardig moet worden maar iemand die al door het geloof een rechtvaardige is. Zo iemand zal op grond van geloof leven. Er is in deze wereld een gezelschap van rechtvaardigen. Niet dat zij van zichzelf kunnen zeggen dat zij rechtvaardig waren, maar ze zijn rechtvaardigen omdat zij (zoals de Romeinenbrief zegt) 'gerechtvaardigd zijn' toen ze geloofd hebben in de kracht van het bloed van de Here Jezus en in de opstanding van de Here Jezus. Voor zulke rechtvaardigen is het enige levensbeginsel 'geloof'. Het is maar niet zo dat wij het geloof aannemen met lege handen, met helemaal niets, maar dat daarna van ons wordt verwacht dat we het maar verder zélf doen. Nóóit zullen we het zelf kunnen. Net zo min als wij onze rechtvaardiging konden bewerken, net zo min kunnen wij ook maar één mijl van onze christelijke geloofsweg zelf afleggen. Ons hele christelijke leven is geloof: lege handen uitstrekken naar God. U kent misschien dat verhaal wel van die beroemde grote man Hudson Taylor. 'De man die God geloofde' - zo heet zijn biografie. En dat was hij ook werkelijk; als je zijn levensverhaal leest kom je diep onder de indruk. Er kwam eens een vrouw bij Hudson Taylor, en ze zei: 'Aha, bent u nou Hudson Taylor, die man met dat grote geloof?' 'Welnee', zei Hudson Taylor, 'dat is niet waar, ik ben niet die man met dat grote geloof! Ik ben die man met dat kleine geloof, maar met die grote God'. De Here Jezus zegt: als je geloof hebt als een mosterdzaad, dat is al voldoende.

Toch is dat voor ons moeilijk. Want ‘geloven’ staat ook in tegenstelling tot ‘zien’. Habakuk had er dok moeite mee, want hij zag nog helemaal niet zo veel. Er is wel een gezicht, zegt vers 3, maar dat wacht nog tot de bestemde tijd. Intussen mag jij, Habakuk, temidden van al die raadsels alvast geloven. Je kunt het nog niet allemaal zien, het wacht nog tot de bestemde tijd, het is nog niet zo ver, maar Habakuk, blijf jij maar rustig op die wachttorenen staan. Bekijk de wereld maar van bovenaf, bekijk het maar zoals het er vanuit de hemel uitziet. Maar aan de andere kant: je mag je niet met je eigen geloofszekerheid in een hoekje terugtrekken; je moet het gezicht op tafelen schrijven. ‘Schrijf het gezicht op en zet het duidelijk op tafelen opdat men het in het voorbijlopen zou kunnen lezen’, of (zoals een andere vertaling zegt) ‘opdat degene die het leest, hard gaat lopen’. ‘Wel wacht het gezicht nog tot een bestemde tijd maar het spoedt zich zonder falen naar het einde als het vertoeft, verbeid het, want komen zal het gewis, uitblijven zal het niet’.

Ons is een nog veel belangrijker ‘gezicht’ voor ogen geschilderd door de Heilige Geest in het Nieuwe Testament, waarvan we ook mogen zeggen: komen zal het gewis, uitblijven zal het niet. Wij hebben net als Habakuk de geweldige belofte die in vers 14 van dit hoofdstuk staat: eens komt het ogenblik dat de aarde vol zal worden van de kennis van des Heren heerlijkheid zoals de wateren de bodem van de zee bedekken. Maar wij weten veel concreter wat dat inhoudt. Eens zal de Here Jezus verschijnen. Er komt een ogenblik dat God orde op zaken zal stellen. God zal de verschijning van de Here Jezus Christus op zijn eigen tijd vertonen (1 Tm 6:14, 15). Dat is de geweldig bemoedigende boodschap van dit hoofdstuk. Wat er in de krant staat is slecht nieuws; maar meestal is het helemaal niets

nieuws, want de kern ervan staat al lang in de Bijbel. Leest u maar in dit hoofdstuk: bedriegelijke mensen, snoevers zonder bestand (vs. 5) mensen die zich verrijken met wat niet van hen is (vs. 6) en mensen die onrechtmatig gewin bijeen brengen (vs. 9), steden die met bloed gebouwd worden (vs. 12), mensen die hun naasten laten drinken en de meest schandelijke orgiën bedrijven (vs. 15v.), gesneden beelden, afgodendienst (vs. 18vv.). Als we de krant lezen kunnen we al die dingen weer terugvinden. En dan zegt de Here God ons als het ware in dit hoofdstuk: Nu moet je je krant eens dicht vouwen. Je hebt gelijk, het zijn trieste berichten, maar Ik heb een veel beter bericht. Een bericht uit de hemel, maar een bericht dat betrekking heeft op de aarde. Déze aarde zal vol zijn van de kennis des Heren heerlijkheid zoals de wateren de bodem van de zee bedekken.

Wij denken er vaak aan dat wij straks bij de Here Jezus zullen zijn in heerlijkheid, dat de hémel vol zal zijn van zijn heerlijkheid. Dat is groots; daar mogen we ons juichend over verheugen. We mogen uitkijken naar die heerlijke komst van Christus om zijn Gemeente tot Zich te nemen. Maar de Here Jezus zal zijn heerlijkheid niet alleen maar in de hemel tonen, maar ook hier op aarde. In Nederland, in Amsterdam, in Woensdrecht, in Rotterdam, in Leerdam, in Vaassen, in New York, in Moskou, in Bangkok, in Peking - overal zal de kennis van des Heren heerlijkheid zijn, zoals de wateren de bodem van de zee bedekken.

In de brief aan de Filippiërs schrijft Paulus over die nederige mens Christus Jezus, die alle recht had om de hoogste plaats in te nemen, maar die Zich integendeel heeft vernederd en de gestalte van een slaaf heeft aangenomen, en de mensen gelijk is geworden. En deze

nederige mens Jezus Christus wordt nog steeds niet erkend. Velen kennen zelfs de Naam Jezus niet anders dan een vloek. Maar er zal een ogenblik komen, zegt Paulus, dat in de Naam van die nederige, verworpen Jezus elke knie zich zal buigen van hen die in de hemelen en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en dat elke tong zal belijden dat Jezus Christus Heer is tot heerlijkheid van God de Vader. Zoals de wateren de bodem van de zee bedekken! Er is geen enkel plekje meer dat droog blijft, de hele bodem van de zee is bedekt met water; zó zal de aarde vol zijn van de kennis des Heren. Wij mogen vol blijdschap bedenken dat hier op aarde de Here Jezus eens verheerlijkt zal worden, dat straks het grote Godsrijk zal aanbreken dat de Here Jezus zal ontvangen als loon op al zijn strijd. Dan zal Hij de eer krijgen waarop Hij recht heeft, die wij Hem in ons hart al gegeven hebben en die we Hem zo graag gunnen. Het is prachtig hoe de Heilige Geest in het Nieuwe Testament Habakuk 2:3 nét even iets anders weergeeft, namelijk vanuit de Griekse vertaling van het Oude Testament. De schrijver van de Hebreeënbrief zegt niet dat 'het' komt, maar: 'HIJ komt!' 'Nog een zeer korte tijd en Hij die komt zal komen en niet uitblijven. Maar mijn rechtvaardige zal op grond van geloof leven' (Hb 10:37). Trouwens, het valt óók op dat er in de Hebreeënbrief helemaal niet meer bij staat dat het mogelijk is dat het gezicht zou vertoeven. 'Als het vertoeft, verbeidt het', zegt de Here God tegen Habakuk. Maar de schrijver van de Hebreeënbrief herhaalt dat helemaal niet meer. Het vertoeft niet, zegt hij. Integendeel: 'Hij die komt, zal komen en niet uitblijven'.

Het lijkt wel alsof er in deze verwarde wereld geen scherpe lijnen meer te ontdekken zijn. Maar God trekt wél een scherpe grenslijn. Er zijn in deze wereld allerlei mensen, en geen twee zijn gelijk.

Maar er zijn fundamenteel maar twee houdingen mogelijk. De éne is het trotse ongeloof van de mensen van deze wereld. De ander is de geloofshouding van de 'rechtvaardigen'. Vers 4 schildert ons precies die scherpe scheiding: 'Zie, opgeblazen, niet recht is zijn ziel [de ziel van de Chaldeeër] in hem' - dat is de ene kant. Maar: 'De rechtvaardige zal door geloof leven', dat is de andere kant.

Misschien zult u zeggen: Ik ben een gelovige, dus zit het wat mij betreft wel goed. Maar we mogen ons ook als gelovigen bij het lezen van dit hoofdstuk wel eens afvragen of wij inderdaad die houding van geloof hebben die Habakuk kenmerkte en niet de houding van de wereld. Want ook gelovigen kunnen (zoals Rm 12 zegt) gelijkvormig worden aan deze wereld. Opgeblazen, niet recht. Opgeblazen, zoals een ballon: dat lijkt heel wat, maar als je er met een speld in prikt, hoor je een grote knal en dan is er opeens helemaal niets meer. 1 Kor 8 zegt: 'De kennis blaast op, maar de liefde bouwt op'. Ook bij gelovigen lijkt het allemaal soms heel wat, maar als je er doorheen prikt, blijkt het eigenlijk allemaal lucht te wezen. Er is in deze wereld en ook te midden van de christenheid een ontzaglijke honger naar echtheid, een verlangen naar realiteit; niet naar al die verhalen die wij zo gemakkelijk kunnen ophangen als christenen, want dat heeft iedereen al een keer gehoord. Waar de wereld vandaag naar snakt, dat is naar mensen die echt zijn, die niet opgeblazen zijn, die niet hun geestelijk leven met lucht hebben gevuld, maar die werkelijk stáán op de grondslag van het geloof, net als Habakuk.

Vanaf vs. 5 begint een beschrijving van de wereld zoals die er in de tijd van Habakuk uitzag, maar ook van de wereld zoals die er nog steeds uitziet.

Maar let u eens op: dit is niet een woord van Jahweh in directe zin. Er staat: ‘Zullen *die* niet allen een spreuk over hen opheffen en een spotlied, raadsels?’

Vers 6. Wat hier gezegd wordt, is geen openbaring van Boven af. Mensen in deze wereld kijken hoe het gaat met de Chaldeeër en die heffen dat spotlied aan, en die komen met die spreuken en met die raadsels. Daar moeten we goed over nadenken. Wij zijn helemaal niet afhankelijk van een bijzondere Goddelijke openbaring om te weten dat het fout gaat als iemand kiest voor de weg van de zonde. Deze volkeren en natiën konden op hun vingers natellen dat het fout zou gaan met die Chaldeeër. Zb’ hebben al deze spreuken opgesteld, en de Here God laat ze in het boek Habakuk opschrijven, en Hij zegt daarmee: het klopt, wat die volken zeggen, ze hebben helemaal gelijk: een leven in de zonde, een leven zonder God, loopt uit op het verderf.

‘Als u naar het vlees leeft, zult u sterven’, zegt Paulus (Rm 7:13). En Johannes zegt: ‘De wereld gaat voorbij en haar begeerte, maar wie de wil van God doet, blijft tot in eeuwigheid’ (1 Jh 2:17). De wereld gaat voorbij. De manier waarop in de wereld de zaak in elkaar gezet wordt, laat zien dat zulke bouwsels niet bestendig kunnen zijn, dat ze in elkaar moeten storten. God laat in zijn bestuur Zelf de Chaldeeër, en eveneens alle andere goddelozen, uitkomen op het einde van de weg die ze zelf gekozen hebben. Om maar één voorbeeld te noemen: als iemand zich verrijkt niet wat niet van hem is, dat kan toch zo niet duren? Er moet toch een keer een moment komen dat degenen die beroofd zijn hun goederen terug komen halen? Als je mensen ziet op hun zondige weg, dan is het heel duidelijk dat zo’n zondige weg niet

kan voortbestaan. Dat is niet altijd direct zichtbaar. De Chaldeeër heeft het een hele tijd uitgehouden, en de goddelozen kunnen het soms een hele tijd uithouden, omdat God in zijn genade niet direct het vonnis over de boze daad voltrekt (Pr 7:11). Maar het ogenblik komt uiteindelijk dat ieder de vrucht van zijn daden zal eten, en dat is iets wat zelfs in het verborgen bestuur van God nu al zichtbaar wordt.

Er is zonde tot de dood, zegt 1 Joh. 5. Er is een weg die ook hier op aarde al voert tot het verderf. Uitspattingen, orgieën, je kunt er maar niet eindeloos mee doorgaan, je lichaam is daar niet tegen bestand.

De weg van de zonde voert naar de dood. Maar hoe is het dan met ons? Waar horen we bij? Niet bij de wereld. In de wereld, zegt de Here Jezus, niet van de wereld. Ja, principieel is dat waar, dat wij niet bij de wereld horen. Maar in de praktijk? In hoeverre zijn we misschien niet toch een beetje op de wereld gaan lijken, in de manier waarop wij ons gedragen, in ons persoonlijk leven en ook ten opzichte van elkaar? Oók voor een gelovige geldt: 'Als u naar het vlees leeft, zult u sterven'. Wee hem, wee hem, wee hem, lezen we hier telkens weer - maar gaat het misschien ook niet over óns? Vandaag de dag leven we in een maatschappij die zich inderdaad verrijkt met wat niet van haar is. Wij leven in een welvaartsmaatschappij; we hebben het altijd maar over een teruglopende economie, maar we realiseren ons eigenlijk niet eens meer hoe goed we het hebben. Misschien zou de Here God ook wel over onze West-Europese huizen, over de luxe waarin wij wonen, over al het comfort waarmee wij ons omringen in onze woningen, moeten zeggen: 'De steen schreeuwt uit de muur en de balk antwoordt hem uit het houtwerk' (vs. 11). Al die dingen zijn

de dingen van deze wereld. ‘Kinderen, wacht u voor de afgoden’, zegt Johannes in Jh 5:21. Dat gaat, net als

Habakuk 2:18, over de afgoden. Wij zouden misschien zeggen: dat was in de tijd van Habakuk, daar hebben we tenminste één punt waar wij ons geen zorgen over hoeven te maken, want afgoden zijn er vandaag de dag niet meer. We hebben geen stuk hout meer in onze huiskamer staan, een god tot wie wij bidden en die wij als voorwerp van onze eredienst hebben. Pas maar op, zegt Johannes, wacht u voor de afgoden. Zouden we daar niet meer op onze hoede moeten zijn, voor de afgoden? Johannes heeft net gezegd (in vs. 20): ‘Deze [de Heer Jezus] is de waarachtige God en het eeuwige leven’. Kijk toch uit, zegt Johannes, dat je niet iemand of iets anders een plaats geeft in je hart, die aan de Here Jezus alléén toekomt. Hij is de waarachtige God en het eeuwige leven. Zijn er in mijn leven nooit afgoden geweest? Zijn er geen dingen geweest die ik eigenlijk veel belangrijker vond dan de Here Jezus? Zijn er zelfs niet ogenblikken geweest waarin ik eigenlijk, heel diep in mijn hart, mezélf belangrijker vond dan de Here Jezus en zelf op de troon in het midden van mijn leven wilde gaan plaatsnemen? Kinderen, zegt Johannes, kijk toch uit voor de afgoden!

In zo’n wereld leven wij. In een wereld vol afgoden, vol onrecht, vol onrechtmatig gewin, vol vuiligheid, vol narigheid. Niet alleen maar in een wereld vol problemen; dat was het onderwerp van hoofdstuk 1. Maar deze wereld is ook een verwórden wereld, een wereld waarin we nog maar heel weinig terugvinden van de heerlijkheid des Heren, misschien wel helemaal niets. En die wereld vindt zo gemakkelijk een aanknopingspunt in ons eigen vlees.

‘Maar’ - zegt Habakuk tenslotte. Ik denk dat de laatste woorden van dit hoofdstuk van Habakuk zelf zijn, en dat ze niet meer horen bij die spreuk van de natiën. Habakuk zegt: het is allemaal waar, ik kan er niet omheen, zo liggen de feiten, zo ziet de wereld eruit. Maar hij zet er met dik rood onderstreept achter: ‘Maar de Here is in zijn heilige tempel’. Dat mogen wij ook doen. Wij zien deze verworpen wereld. Maar wij weten: daarbóven is een heilige tempel. Daar is de hemel. Daar is een plaats waar alles heiligheid is, waar de Here Jezus is, gezaaid, ter rechterhand Gods in de hoge. Waar Hij van God, zijn Vader, nu al heerlijkheid en eer gekregen heeft, waar overheden, machten en krachten in beginsel ook nu al aan Hem onderworpen zijn. Het mag er somber uitzien op deze aarde, maar de Here is in zijn heilige tempel!

‘Zwijg voor Hem, gij ganse aarde’, voegt de profeet eraan toe. Maar Habakuk, dat kun je toch niet zeggen, je hebt toch niets te vertellen over de ganse aarde? Habakuk zegt het tóch: ‘Zwijg voor de Here, gij ganse aarde.’ De aarde is een plek waar zoveel lawaai gemaakt wordt, waar de één de ander nog probeert te overschreeuwen en, dat is het ergste nog: waarin ook een heleboel geschreeuwd en geroepen en gedebatteerd wordt over de Here God. Habakuk zegt: Zullen we maar niet eens een keer stil worden? Zullen we maar niet eens een keer ophouden met over God te praten? Zullen we maar niet eens zwijgen voor Hem? Zullen we maar niet eens heel stil worden voor die grote God, die het hele bestuur van deze wereld in zijn hand heeft, die grote God die straks de verschijning van de Here Jezus, de Koning der koningen en de Heer der heren te rechter tijd vertonen zal? Hem ZIJ eer en eeuwige kracht! Laten ook wij maar eens stil worden voor

de Here God, in een verworpen wereld, met vaste geloofs zekerheid omhoog ziende naar Hem, die ook nu nog in zijn heilige tempel is.

Aantekeningen bij hoofdstuk 2:2-20

- 2 *Schrijf het... op tafelen*: bedoeld zijn waarschijnlijk een groot formaat kleitabletten, vervaardigd van gebakken leem. Vgl. de ‘tafel’ in Js 30:8 en het ‘schrijfbord’ in Js 8:1.

opdat men het in het voorbijlopen zal kunnen lezen: dus met grote letters, ‘zodat het snel te lezen is’ (aldus vertaalt Cohen). Een andere, wellicht meer voor de hand liggende vertaling is: ‘zodat wie het leest, voortsnel [nl. als heraut]’, d.w.z.: het gezicht is alarmerend, het moet mensen ertoe drijven snel de noodklok te luiden. Vgl. voor het beeld van een snelle ijlbode 1 Sm 4:12; 2 Sm 18:19-27; Jr 51:31; toegepast op een profeet: Jr 23:21.

- 3 *Wel wacht het gezicht nog tot de bestemde tijd*: J. Ridderbos vertaalt: ‘Er is nóg een gezicht, tot een bestemde tijd’, verwijzend naar hst. 2:5vv. Die vertaling is mogelijk, maar het lijkt mij dat er geen reden is om de uitdrukking ‘het gezicht’ niet op de héle profetie toe te passen, dus op hoofdstuk 1 én 2.

als het vertoeft: dit is weer een sleuteltekst in het verstaan van Habakuk. De profeet had immers gevraagd ‘hoe lang?’ (1:2), ‘voortdurend?’ (1:17) en dit hoofdstuk eindigt in een eerbiedig wachten op Jahweh, terwijl hij zijn gebed in hoofdstuk 3 eveneens

begint met een verwijzing naar 'de loop der jaren' waarin nog steeds Gods handelen maar niet zichtbaar wordt.

komen zal het gewis, uitblijven zal het niet: kan men vanuit de MT nog vertalen met 'het', de LXX kiest voor een mannelijke vorm: 'hij', en latere Joodse uitleggers pasten dit al toe op de Messias (o.a. de Talmud, Sanhedrin 976). Vandaar Hb 10:37 - 'Hij die komt zal komen en niet uitblijven'.

Dat geeft aanleiding juist hier te wijzen op het verder reikende profetische perspectief van dit bijbelboek. Het citaat in Hb 10 maakt duidelijk dat het beloofde nog steeds niet gekomen was; ook de Hebreeën hadden 'volharding nodig' (vs. 36) om op de komst van Christus te wachten, 'opdat u na de wil van God gedaan te hebben de belofte ontvangt'. Die belofte is (als in Hb 6:12vv) de volledige vervulling van wat God aan Abraham toegezegd had. Pas bij de tweede komst van Christus zal deze belofte verwerkelijkt worden in de volle glorie van het Vrederijk.

Deze aardse verwachting van de vervulling van Gods beloften onder de zegenrijke heerschappij van de Messias is kenmerkend voor de gelovige Israëliet. De profeet Habakuk is dan ook een voorbeeld van het gelovige overblijfsel van Israël in de eindtijd, dat in de grootste uiterlijke druk en ondanks de vreselijkste innerlijke strijd zich in geloof aan Jahweh zal vastklampen, in de volhardende verwachting van de Messias. Terwijl goddeloosheid en onrecht in het land zal heersen onder de heerschappij van de Antichrist, en de volken zich opmaken om het heilige land binnen te vallen, zal deze geloofshouding tijdens de grote verdrukking de rechtvaardigen onder het volk kenmerken.

de rechtvaardige zal door zijn geloof leven: deze tekst is de poort die Habakuk biedt naar het Nieuwe Testament, getuige de drie citaten: Rm 1:17; Gl 3:11; Hb 10:38.

Om de betekenis hiervan te begrijpen, moeten wij niet al te snel het nieuwtestamentische begrip ‘geloof’ in Habakuks profetie inlezen. Beroemd is de uitspraak van R. Simlai in de Talmud (Makkot 23b): ‘Mozes gaf Israël 613 geboden; David bracht ze terug tot 10; Jesaja tot 2; maar Habakuk tot één: de rechtvaardige zal door geloof leven’. Daaruit blijkt al dat de Joden in het woord ‘geloof’ nog helemaal geen tegenstelling lazen tot ‘wet’. Het Hebr. woord, hier door ‘geloof’ vertaald, is *emunah*, samenhangend met *emet* (‘waarheid’); vgl. het ons bekende ‘amen’ (TDNT VI, 190vv.; TWOT I, 117). Een verhelderend voorbeeld van dit woordgebruik is Ex 17:12: Mozes’ handen bleven ‘onbeweeglijk’ ten hemel gericht tijdens Israëls strijd tegen Amalek. Daarom duidt *emunah* ook op de trouw van God (Dt 32:4; Ps 33:4; KI 3:23). In Hk 2:4 schijnt dat ook de interpretatie van de LXX te zijn: *ek pisteos mou* kan wellicht het beste worden weergegeven met ‘op grond van mijn [Gods] trouw’.

Als mensen de eeuwige trouw van Jahweh tegemoet treden met ‘vertrouwen’ (aldus vertaalt NBG *emunah* in Nm 14:11; 20:12; 2 Kn 17:14; Ps 78:22, 32) zijn zij zelf ook ‘trouw’(vgl. 1 Sm 26:23), d.w.z. loyaal vasthoudend aan God en zijn beloften. Wellicht zinspeelt ‘volharding’ in Hb 10:36 hierop; trouwens, heel Hb 11 laat deze geloofshouding zien: een dwars door alles heen vasthouden aan Hem die trouw blijft (vgl. Hb 11:11 !). Zo kan ook begrijpelijk worden dat het volk Israël in Mozes moest ‘gelooven’ (Ex 14:31; 19:9): d.w.z. zonder enige aarzeling zich aan zijn leiding onderwerpen. Zo

betekent het woord tenslotte 'geloven' (Gn 15:6; Dt 1:32; 9:23; Ps 106:12, 24). Dat is de juiste houding van het hart van een mens tegenover God; vgl. nog de NBG-vert. 'oprechtheid' in Jr 5:3; 7:28.

De drie nieuwtestamentische citaten worden pas goed begrijpelijk wanneer wij hiervan uitgaan:

- a. Rm 1:17: 'de rechtvaardige zal op grond van geloof leven' - maar in deze brief moet Paulus uiteenzetten dat er helemaal geen rechtvaardige is (3:10), en dat God integendeel moet beginnen met een werk van rechtvaardiging. God is Degene die de goddeloze rechtvaardigt (4:5), en dat kan alleen maar op grond van geloof in Jezus Christus (3:22), geloof in God(4:24), hier wél in tegenstelling tot alles wat een mens zélf kan doen. Eenmaal op grond van dat geloof gerechtvaardigd, staan wij nu als rechtvaardigen in de wereld (5:1; 8:1) maar ons gedrag als rechtvaardige mensen is opnieuw alleen mogelijk op de grondslag van geloof (hst. 12-16). Zo is het 'van geloof tot geloof' (1:17). Het accent is hier duidelijk: 'de rechtvaardige zal op grond van geloof leven'.
- b. Gl 3:11: 'de rechtvaardige zal op grond van geloof leven' - maar de Galaten waren nóóit opgenomen geworden in een verbond met Jahweh zoals dat op de Sinaï, waarin het zou gaan om wederzijdse trouw in het houden van het verbond(vgl. 3:15, 20). Integendeel, wat hun gepredikt was, was 'het geloof', de boodschap dat alle zegeningen (en zelfs veel rijkere dan het Oude Testament ooit gekend had) alleen verkregen konden worden op grond van Góds trouw. Het kruis van Christus heeft een einde gemaakt aan de mens-in-het-vlees (2:20; 3:1, 13, 14; 5:11;

6:14) en de enige grondslag waarop een mens kan staan is die van geloof(2:16, 20; 3:24; 5:5)- hier wél in tegenstelling tot alles wat een mens zelf kan doen. Het accent ligt hier iets anders: ‘de rechtvaardige zal op grond van geloof leven’.

- c. Hb 10:38: ‘mijn rechtvaardige zal op grond van geloof leven’ - maar van ‘leven’ kon geen sprake meer zijn in het oude bestel, nu de Zoon van God gekruisigd was (6:6). Terugkeer naar het oude systeem zou voor de Hebreëen betekenen dat er slechts zou zijn ‘een vreselijke verwachting van oordeel en een felheid van vuur dat de tegen, standers zal verslinden’. ‘Want wij kennen Hem die gezegd heeft: Aan Mij de wraak, Ik zal vergelden. En opnieuw: De Heer zal zijn volk oordelen. Vreselijk is het te vallen in de handen van de levende God!’ (Hb 10:27; 30, 31). Onder het oude bestel was er alleen maar dood; wie daarnaar terugkeerde, was verloren. Op grond van geloof - hier wél in tegenstelling tot de oude bedeling - kon echter léven genoten worden. Opnieuw ligt het accent dus anders: ‘mijn rechtvaardige zal op grond van geloof *leven*’.
- 5 *Voorzeker*: de Hebr. tekst aan het begin van dit vers stelt ons voor moeilijke problemen. De MT leest: ‘De wijn is verraderlijk’, een lezing die ook de Targum en de Vuig. hebben; zie ook JND. Deze lezing is vrij weer gegeven door de SV: ‘En ook dewijl hij trouweloos handelt bij den wijn’. Maar de LXX heeft een afwijkende tekst (*katoinoomenos*, ‘de beschonkene’), en 1QpHab leest ‘de rijkdom is verraderlijk’, zodat het vermoeden rijst dat er oorspronkelijk iets anders gestaan heeft. BHS stelt voor ‘Wee!’ te lezen, als in vs. 6, 9, 12, 15, 19 (zo ook Ridderbos). Bezwaar

tegen deze oplossing is echter dat het begin van de ‘Wee’-roepen pas ná de aankondiging van het spotlied (vs. 6) logischer is. Bovendien is het minder waarschijnlijk dat een overschrijver de veel moeilijker MT-lezing zou hebben geïntroduceerd, zodat deze wellicht toch de oorspronkelijke is. Voorts zou de MT-lezing goed passen in verband met vs. 15v. (maar dat kan ook een reden zijn waarom tóch misschien een overschrijver deze ‘oplossing’ heeft verkozen!). Het is niet mogelijk hier met zekerheid de oorspronkelijke tekst vast te stellen.

- 6 *gepand goed*: d.w.z. dus andermans goed, duidend op de door de Chaldeeën geroofde bezittingen. In het Hebr. ligt een woordspeling, omdat *abtit* als één woord ‘gepand goed’ betekent, maar als twee woorden (*ab tit*) gelezen ‘dik slijk’ betekent.
- 7 *zij die u bijten*: misschien een term voor ‘schuldeiser’ of ‘schuldenaar’, degenen wier goederen de Chaldeeën blijkens vs. 6 onder zich heeft, en die dus zijn ‘schuldeisers’ zijn (omdat ze hun goederen terug willen halen) of zijn ‘schuldenaren’ (omdat dat in de beeldspraak van ‘gepand goed’ ligt opgesloten).
- 9 *nest ... in de hoogte*: niet letterlijk, want Babel lag in een vlakte, maar duidend op de torenhoge versterkingen van de stad. Vgl. Nm 24:21; Ob:4; Jr 49:16.
- 11 De muren en poorten van Babylon waren indrukwekkende monumenten. In het Pergamum-Museum in Oost-Berlijn kan men heden ten dage nog de imposante Isjtarpoort bewonderen. Volgens Herodotus kon een vierspan op de muur van Babel

gemakkelijk keren. De stenen van de muur waren stilzwijgende getuigen van de roofpartijen van Nebukadnezar.

- 13 *vuur*: duidend op de verwoesting (vgl. Am 1:4, 7, 10) van Babylon, die niet plaatsvond bij de verovering door Cyrus in 639 v.Chr., maar bij het neerslaan van een opstand onder Xerxes (485-465 v.Chr.).
- 14 Zie Js 11:9; ook daar gaat het, blijkens vs. 10, over de openbaring van de heerlijkheid van Jahweh over de hele aarde, niet alleen maar in het land Israël (hoewel op zichzelf het Hebr. *eretz* ook 'land' - en dan speciaal Palestina kan betekenen). Zie voor soortgelijke uitspraken Ex 9:16, Nm 14:21; Js 40:5; Ps 72:19.

Het verschil met Js 11:9 is, dat hier gesproken wordt over de '*kennis van des Heren heerlijkheid*': de kennis die de profeet nu al had (vgl. vs. 20; 3:18) zou straks de kennis van alle aardbewoners gezien worden; in de eerste betekenis van deze profetie: bij de val van Babel; in tweede, diepere zin: onder Christus' glorieuze regering in het Vrederijk.

- 15 *en er uw gif bijmengt*: de Hebr. tekst plaatst ons hier voor zeer moeilijke tekstkritische én vertaaltechnische problemen, die ook onderling weer op elkaar inwerken. Wij vermelden twee mogelijkheden. De 'waarschijnlijkheids' - keuze van BHS is '... doet drinken uit de schaal [of: wijnzak] van zijn gramschap' (sommige handschriften zeggen: 'uw gramschap'). Cohen, NBC e.a. kiezen ook voor 'uw', maar leiden het door 'gramschap' weergegeven woord af van een andere stam, die 'gif, venijn' betekent, en vertalen: 'en er uw gif bijmengt'. De aanduiding

‘gif’ zou dan doelen op narcotica, verdovende kruiden die aan de wijn werden toegevoegd om er een sterk effect aan te verlenen; vgl. Dt 32:32, 33.

Tegen drinkgelagen en ontucht waarschuwden de profeten ook in hun boodschappen voor Gods volk; zie o.a. Js 5:11, 12, 22; 28:1, 7vv.; Hs 7:5; Am 4:1, 14; 2:11.

- 16 *ontbloot u*: Hebr. *he’arel*; sommigen lezen *arel*, d.w.z. ‘wees als een onbesnedene’. Aan de LXX-weergave ‘gij zult wankelen’ ligt het Hebr. *hera’el* ten grondslag; dit soort omzettingen van één letter komt vaker voor.

uw heerlijkheid: een contrast met vs. 14! Vgl. Jh 5:44; 12:43.

de beker: symbolisch sprekend van wat de Chaldeeër zal moeten ‘slikken’ als oordeel van God. Vgl. Ps 60:5; Js 51:17; Jr 25:15vv.; 49:12; KI 4:21; Ez 23:31vv.

- 17 *het geweld, de Libanon aangedaan*: zie Js 14:8; 37:24. Bij het Syrische Ribla bevindt zich een reliëf, waarop Nebukadnezar staande voor een cederboom is afgebeeld; in de daarbij gegraveerde tekst vermeldt hij vol trots hoe hij de ceders van de Libanon had weggevoerd.
- 18 Blijkens de inhoud van vs. 18 begint hier al het laatste ‘wee’, dat echter met dat woord pas in vs. 19 wordt aangeduid.
- 19 *Ontwaak ... wordt wakker*: zie Elia’s sarcastische woorden over Baäl in 1 Kn 18:27 (vgl. Js 44:6vv.; Jr 10:3vv.). Als gebedsroep van de gelovige tot God: Ps 35:23; 44:24; Js 51:9.

20 *in zijn heilige tempel*: nl. de hemel, Mi 1:2 (vgl. Ps 11:4).

Zwijg: zie Zf 1:7, en vgl. Op 8:1.

Hoofdstuk 3

De hoogten van het geloof in een wankelende wereld

Het bijbelboek dat wij momenteel bestuderen, is geen theologische verhandeling. Habakuk is een profeet, geen theoloog. Zijn boek heeft hij niet geschreven vanuit zijn studeerkamer. Zijn boek begint niet met een ordelijke uiteenzetting, maar met een roep om hulp, een schreeuw tot God. Maar dit boek, dat begint met een hart vol nood en vol moeite, eindigt met snarenspeel. Het begint in de diepte, en het eindigt op de hoogten: 'Hij doet mij treden op mijn hoogten'. Dat is mogelijk op de grondslag van geloof: boven het rumoer van deze wereld, boven alle vraagtekens, al het lijden van deze wereld, al de problemen van deze wereld, boven al die dingen uitgetild te worden, op de hoogten van God. Ik denk dat het geheim van het lied van Habakuk ligt in het vers dat aan dit hoofdstuk vooraf gaat: hoofdstuk 2:20. 'Maar de Here is in zijn heilige tempel. Zwijg voor Hem, gij ganse aarde'. Er gaat iets veranderen in het hart van een mens, als hij gaat begrijpen dat daarboven een 'heilige tempel' is, dat de Here daar is. En wij weten meer dan Habakuk wist: dat de Here Jezus daar is als de Mensenzoon aan de rechterhand van God. Habakuk heeft de 'ganse aarde' niet kunnen bewegen om stil te worden voor de Here, maar in zijn eigen hart is het stil geworden.

De meesten van ons hebben het druk, met onze werkkring, ons gezin, of allerlei andere dingen. Ons leven is zo ontzettend rumoerig. Is het dan niet een balsem voor je ziel om stil te worden? De Here Jezus zegt: 'Ga in uw binnenkamer, sluit uw deur en bid tot uw Vader die in het verborgene is, en uw Vader die in het verborgen kijkt, zal het u vergelden' (Mt 6:6). En in die stilte, voor het aangezicht van de Heer, weerklinkt dit gebed van Habakuk, de profeet.

Nu heeft hij geen klachten meer, geen vragen meer. Dat betekent niet dat Habakuk op alle vragen antwoord heeft gekregen. Dit boek eindigt helemaal niet met alle antwoorden. God gaat ons niet zijn wegen uitleggen. Maar God wil wél dat er rust komt in ons hart. Zijn vrede, de vrede van God, die alle verstand te boven gaat, mag onze harten en gedachten vervullen in Christus Jezus (Fp 4:7).

Habakuk zegt: 'Here, ik heb de tijding aangaande U vernomen'. Habakuk heeft geleerd stil te worden en te luisteren, in plaats van altijd maar te spreken en te roepen. En hij voegt eraan toe: 'Ik ben, Here, met vreze voor Uw werk vervuld'. 'De vreze des Heren is het begin der wijsheid; een goed inzicht hebben allen die ze betrachten' (Ps 111:10). Dat betekent niet dat je báng moet zijn voor de Here, maar wél dat je een diep ontzag hebt voor die grote Majesteit, voor de Here God.

Habakuk noemt zijn probleem bij name. Hij zegt: mijn probleem is 'de loop der jaren'. Alles wat hier op aarde verwrongen is, wat niet goed zit: verhoudingen tussen mensen, nood, ziekte, dood, vruchteloosheid, vergankelijkheid, zuchten (Rm 8), dat lijkt allemaal maar dóór te gaan. Het lijkt wel alsof er nooit iets zal veranderen. De loop der jaren gaat voort, maar alles blijft hetzelfde. Natuurlijk, er

zijn wonderbare gebedsverhoringen, waarin God tussenbeide kwam ten gunste van de zijnen. Maar Habakuk maakt hetzelfde mee, wat wij ook wel eens moeten meemaken: dat problemen in jaren niet lijken te kunnen worden opgelost. De zorgen blijven maar en lijken gewoon niet weg te gaan in de loop der jaren. Habakuk zegt nu: 'Roep het [Uw werk] in het leven in de loop der jaren, maak het openbaar in de loop der jaren'. Ziet u dat het probleem een beetje verschoven is? Habakuks eerste vraagtekens betroffen dingen waar hij zélf en zijn volk bij betrokken waren: het onrecht, de twist en de tweedracht die er onder Gods volk bestonden (hst. 1) en de ongerechtigheid in de wereld (hst. 2). Maar in Habakuk 3 zegt hij dit: Here God, er is een probleem, en dat is niet *mijn* probleem, dat is uw probleem! De vraag is hoe U aan uw eer zult komen in de loop van de jaren. Habakuk zegt: ik ben er vast van overtuigd dat U een werk hebt, dat U bezig bent in de wereld, in de levens van alle mensen en in het bijzonder in de levens van de uwen. Maar, zegt Habakuk: Here God, wilt U dat alstublieft laten *zien*? Wilt U Zichzelf openbaren? Wilt U Zichzelf de Machtige en de Heilige betonen?

Als God ons in moeilijke situaties brengt, verlangt Hij ernaar dat daardoor in ons hart datzelfde gaat groeien als bij Habakuk: dat wij tenslotte helemaal alleen voor het aangezicht van de Here God staan, als heel kleine mensjes rechtstreeks voor die grote God. Met lege handen voor zijn aangezicht, wetend dat we niets anders hebben dan Hem alleen. Habakuk was nu zover gekomen. Hij zegt: 'maak het openbaar in de loop der jaren, gedenk in de toorn aan ontferming'. Hij zegt: Here God, natuurlijk, U hebt volkomen gelijk, wij hebben geen been om op te staan, het volk Israël evenmin als de Chaldeeën, U hebt volkomen gelijk; als U naar recht handelt, dan kunt U over

ons toornen. Maar hij zegt tegelijkertijd: Here God, dat is toch niet álles, wat uw wezen betreft? U bent toch niet alléén een rechtvaardig God, maar toch óók een genadig God? Als U dat bent, laat dan die heerlijkheid van Uzelf zien! Laat dan toch zien dat U niet alleen rechtvaardig bent, maar dat U ook ontfermend bent! Laat toch zien dat U niet alleen licht bent, maar ook liefde! Laat, Here God, Uw heerlijkheid zien!

Naar zo'n gebed luistert God graag. Er kwam eens een Kananese vrouw bij de Here Jezus, en ze riep: 'Zoon van David, heb medelijden met mij, mijn dochter is deerslijk bezeten!' (Mt 15). Hij antwoordde haar met geen woord. Net als bij Habakuk: ook geen gebedsverhoring. Maar ze blééf roepen. Toen zei de Here Jezus: 'Nee'. Dat was het eerste antwoord dat ze kreeg: 'nee, want het is niet goed om het brood van de kinderen te nemen en het aan de hondjes voor te werpen'. Deze heidense vrouw krijgt van de Here Jezus te horen: maar je hoort er ook helemaal niet bij! En dan gaat ze door de knieën, en ze zegt: Here Jezus, U hebt gelijk, dat is ook zo, ik héb geen been om op te staan - maar, Here Jezus, U bent toch *genadig*? Ook de honden eten toch van de kruimeltjes die van de tafels van hun heer vallen? Ze herinnerde de Heer aan wie Hijzelf is. Dat is geweldig: dat kleine mensjes Hem mogen herinneren aan wie Hijzelf is en dat Hij dan zegt: ja, inderdaad, Ik zal in de toorn aan ontfermen denken, inderdaad, Ik bén een genadig God. Vrouw, groot is uw geloof! Habakuk, groot is je geloof'

Maar dat is nog niet alles. Habakuk bladert ook als het ware in zijn Bijbel, en hij gaat nog eens na hoe God in het verleden heeft gehandeld. Hij is, zoals we het vandaag de dag noemen, 'stille tijd'

aan het houden. Hij gaat op zijn knieën en gaat bidden, hij neemt zijn Bijbel en gaat lezen, en aan het eind gaat hij zelfs lofzingen. Want als wij vs. 3 lezen, dan moet ons dat natuurlijk herinneren aan Dt 33:2, en alles wat daarop volgt. Het doet ons denken aan de geschiedenis van het volk van God. Eens heeft Jahweh zijn volk Israël uit de macht van de Egyptenaren bevrijd, hen door de Rode Zee en de Jordaan heen (de rivieren, vs. 8) gebracht en hen onttrokken aan de macht van de vijanden.

Zó heeft God het gedaan, vroeger, eeuwen geleden, zeker, maar Habakuk heeft er een diepe vreugde in om te zien hoe God in het verleden handelde. En hij denkt terug (vs. 7) aan de wijze waarop Jahweh de Israëlieten het beloofde land liet binnentrekken; hij denkt misschien in vs. 11 terug aan die slag bij Gibeon, in het dal van Ajalon, waarbij Jozua zei: ‘Zon, sta stil in het dal van Gibeon, en gij maan, in het dal van Ajalon’. Hij denkt terug aan die geweldige heilsfeiten, en leest de beloften van de Here, en hij legt zijn hand erop en zegt: Here, dat hebt U gezegd, zó bent U toch! Het staat in Uw Woord! Dat kunt U toch niet loochenen, Here? Al die geweldige daden uit het verleden spreken toch een duidelijke taal?

Als wij in onze binnenkamer zijn, hebben we ook heel wat te bladeren door onze Bijbel heen. We kunnen diezelfde geschiedenis terugvinden die Habakuk gelezen heeft. Maar we kunnen nog veel méér dingen vinden. De oude apostel Johannes schreef aan zijn kinderen in het geloof, in een tijd toen het ook heel moeilijk begon te worden, in ‘de laatste ure’: ‘kinderen, jullie moeten *terug naar Hem, die van het begin af is*’ (1 Jh 1:1). Kijk maar naar de geweldige openbaring die God heeft gegeven in de Here Jezus!

Vanuit onze binnenkamer mogen we een rechtstreekse verbinding hebben met de hemel, die heilige tempel van God, waar de Here Jezus is, gezeten aan Gods rechterhand. In het Nieuwe Testament is het vooral de bediening van de apostel Paulus die ons daarop wijst. En tegelijk mogen we ons in deze wankelende wereld vastklemmen aan de heilsfeiten die achter ons liggen, aan datgene wat de Here Jezus eens in het begin, nu al bijna 2000 jaar geleden, heeft geopenbaard. In het Nieuwe Testament zijn het vooral de geschriften van de apostel Johannes die dat beklemtonen. We hebben het zwart op wit! We hebben het in het Woord van God. Er wankelt op aarde ontzettend veel. Je kunt er de tranen van in je ogen krijgen, als je ziet wat er allemaal om je heen uit elkaar valt. Maar wij mogen net zo doen als Habakuk: we mogen Gods Woord nemen en teruggaan naar wat van het begin af is.

Wij denken er dan aan hoe ook in het Nieuwe Testament de Here is uitgetrokken tot redding van zijn volk. 'Er is een glans als van zonlicht, lichtstralen heeft Hij aan zijn zijde'. Dat kon van de Here gezegd worden in het Oude Testament; maar in het Nieuwe Testament schrijft dezelfde apostel Johannes, als hij terugdenkt aan de tijd dat hij bij de Here Jezus was: 'Wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als van een eniggeborene van een vader, vol van genade en waarheid' (Jh 1:14).

Vers 46 luidt in de SV: 'en daar is zijn sterkte verborgen'. De Here Jezus heeft inderdaad zijn majesteit verborgen in het kleed van zijn mensheid. Er was een omhulsel, een bedekking. De mensen zagen alleen maar de timmerman uit Nazareth. Maar door dat 'kleed' van zijn mensheid heen scheen het Goddelijke licht. Toen Hij in het

gebied van Tyrus en Sidon kwam, wilde Hij niet dat iemand het wist, 'maar Hij kon niet verborgen blijven' (Mk 7:24). De lichtglans móest wel naar buiten stralen. En toch legde God daar als het ware de bedekking van zijn mensheid overheen - want hoe hadden wij anders in zijn tegenwoordigheid kunnen zijn? Wie van ons kan wonen bij een verterend vuur? Wie van ons zou dan de Here Jezus in de ogen hebben kunnen kijken?

'Hij stond op en mat de aarde'; zo vertaalt de SV vs. 6. Ik vind dat een prachtige uitdrukking. Er is, sinds de Here Jezus op aarde is geweest, voor God geen andere, geen betere maatstaf meer, dan het leven van deze volmaakte Mens. God meet alles af naar de maatstaf van de Here Jezus. De hoogte, de lengte, de breedte, en de diepte van de verborgenheid (zegt Paulus in Ef 3) zijn allemaal vervat in die wonderbare Persoon die nu in de hemel is, maar die hier als mens over de aarde is gegaan en de Vader heeft geopenbaard. Als u wilt weten wat de zuivere maat van God is ten aanzien van heiligheid: kijkt u maar naar de Here Jezus! Als u wilt weten wat Gods maat van liefde is: kijkt u naar de Here Jezus!

'De aloude bergen liggen verpletterd en de eeuwige heuvelen zinken ineen'. Machtige vijanden werden verslagen. Zo was dat in het Oude Testament. Maar we hebben dat ook gezien in de hof van Gethsémané, toen de Here Jezus zijn vijanden tegemoet ging en één ogenblik een glimp liet zien van zijn kracht: allemaal vielen ze verpletterd ter aarde, toen Hij zei: Hier ben Ik, Jezus de Nazarener, die jullie zoeken! Maar de Here Jezus heeft zijn heerlijkheid onmiddellijk weer verborgen, in die donkere nacht van Golgotha. 'De eeuwenoude wegen zijn de Zijne' - de wegen die Hij ging waren eeuwig blijvend.

‘Christus heeft voor u geleden en u een voorbeeld nagelaten, opdat u zijn voetstappen navolgt’ (1 Pt 2:21). Zijn ‘voetspoor in het zand’ is een eeuwig voetspoor, en vandaag de dag mogen wij nog steeds dat voetspoor van de Here Jezus, in zijn leven hier op aarde, navolgen.

En toen is die donkere nacht gekomen waarin de heerlijkheid van de Here Jezus helemaal verborgen leek. Waarin ‘de tenten van Kushan onder druk stonden en de tentkleden van het land Midian sidderden’. De zee van Gods oordeel, de ‘rivieren’ (vs. 8), kwamen over Hem heen. De Rode Zee (daar dacht Habakuk aan), met zijn geweldige watermassa’s, waar Farao in verdronk, maar waar de Israëlieten door gered werden, is een beeld van de diepten van Gods oordeel dat over de Here Jezus kwam. Zoals Mozes zijn volk door de diepten van de Rode Zee leidde, zo is de Here Jezus zijn volk vóórgegaan door de ‘wateren’ van het oordeel heen. Maar anders dan Mozes, de Middelaar van het oude verbond, kon Hij niet ongedeerd blijven. Hij moest uitroepen: ‘Al uw baren en golven slaan over Mij heen’ (Ps 42:8). En wij, die al die baren en golven verdiend hadden, die die straf over ons hoofd hadden moeten krijgen, wij gaan vrijuit! Wij gaan door dat pad, door het droge, en er komt geen druppel van die golven aan ons. En we staan aan de overkant, en zingen met Mozes en Aäron: ‘Ik wil de Here zingen, want hij is hoog verheven, het paard en zijn ruiters stortte Hij in de zee’ (Ex 15:1). Maar we denken er toch aan terug. We herinneren ons hoe op Golgotha ‘stromen van water zijn voorbij getrokken’ toen de Here Jezus daar in het donker hing, hoe de watervloed zijn stem heeft verheven, zijn handen omhoog heeft gestoken (vs. 10). We horen de Heer Jezus roepen: ‘Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?’ Zó wonderlijk is God uitgetrokken tot redding van zijn volk (vs. 13).

Habakuk denkt terug; hij ziet de werken van God aan de Rode Zee. En wij kijken terug en we denken aan de werken van God, ten gunste van zijn volk, en wij denken aan Golgotha en we denken aan de lijdende en stervende Heiland. Maar ook aan de opgestane Heer! Want vers 11 lijkt te zinspelen op het beloofde land, aan de andere kant van de Jordaan.

Zoals Jozua (dezelfde naam als Jezus) de Israëlieten voorgaat als aanvoerder in de strijd om alle zegeningen in bezit te nemen, zo gaat de Here Jezus óns voor. Hij is in de hemel, gezeten aan de rechterhand van God, en wij mogen met Hem al die geestelijke zegeningen in de hemelse gewesten in bezit nemen. We zijn niet alleen maar bevrijd uit Egypte en in de dorre woestijn terechtgekomen, maar we zijn (in beeld) door de Jordaan getrokken, en we zijn gekomen in het land dat God voor ons bestemd had: in de hemel. In Christus zijn wij al in de hemel (Ef 2:6). Alle zegeningen van de hemel zijn voor ons. We hebben ze allemaal gekregen van de Here Jezus, en Hij gaat ons voor, Hij laat ons delen in de heerlijkheden van dat beloofde land. De dag van de slag bij Gibeon, toen de zon en de maan bleven staan, toen de dag van de strijd, de dag van het in bezit nemen van de zegeningen werd verlengd, is een prachtig beeld van de tijd waarin wij leven. De dag van Gods genade is al bijna 2000 jaar lang. Al 2000 jaar lang zijn 'de zon en de maan niet meer teruggetreden in hun woning'. Al 2000 jaar lang gaat de tijd van genade voort.

Maar het geheim van Gods heilsplannen staat in feite pas in vs. 13: 'Here, U bent uitgetrokken tot redding van uw volk, tot redding van Uw gezalfde'. Waarom is God er zoveel aan gelegen ons te redden? Omdat Hij Iemand ziet, die onvoorstelbaar belangrijk, onnoemelijk

kostbaar voor Hem is: zijn Gezalfde, zijn Christus, Degene op Wie de zalving van Gods welbehagen rust - onze Here Jezus Christus. Weet u waarom God al die plannen van heil bedacht heeft? Niet ter wille van ons, wij hebben er helemaal geen aanspraak op. Hij doet dat, omdat Hij er een vreugde in schept om de Here Jezus tot het middelpunt te maken van een verlost volk. God die Hem uit de dood kon verlossen, hééft Hem in de opstanding 'verhoord om zijn godsvrucht' (Hb 5:7). 'Gij trekt uit tot redding van Uw volk, tot redding van Uw gezalfde'.

Habakuk gaat weer terug naar de Rode Zee. 'Gij betreedt met uw paarden de zee, de schuimende vloed der grote wateren'. Voor het oog waren er alleen maar de paarden van Farao bij de Rode Zee. Maar Habakuk zegt: nee, er waren ook 'paarden' van God! God had een veel grotere legermacht, 'Zij die bij ons zijn', zei de profeet Elisa veel later, 'zijn talrijker dan zij die bij hen zijn' (2 Kn 6:16). Voor het oog was Golgotha een toonbeeld van zwakheid (2 Ko 13:4). Voor het geloof echter een toonbeeld van Gods macht. De Here God is machtig op te treden ten behoeve van wie op Hem wacht.

Gaat Habakuk nu direct een loflied aanstemmen? Wat is de eerste reactie van Habakuk, als hij al die dingen overdenkt, als hij luistert naar het Woord van God? Hij beeft. 'Toen ik het hoorde, beefde mijn binnenste; op het gerucht ervan sidderden mijn lippen; bederf kwam in mijn gebeente en ik beefde op de plaats waar ik stond'. Kom nou, Habakuk, je bent nu toch niet meer bang? Je hoeft toch niet meer bang te zijn, want de Here God gaat toch juist ingrijpen voor zijn volk? Ja, zegt Habakuk, dat wéét ik wel.

Maar de Heilige Geest was in het hart van Habakuk bezig en bracht hem ertoe om zo zijn eigen kleinheid te voelen, dat hij er bij stond te bibberen. Simon Petrus beleefde iets dergelijks bij de wonderbare visvangst (Lk 5), toen hij de grootheid van de Here Jezus had gezien. Petrus kwam aan land, hij ging naar de Here Jezus toe, en hij zei: Here Jezus, gaat U alstublieft maar weg, blijft maar niet hier, Heer, want dat kan niet, ik ben een zondig mens! En gaat ons dat niet net zo? Naarmate je meer ziet hoe groot de Here God is, hoe groot de Here Jezus is, voel je des te meer jezelf ontzettend klein worden. Des te meer merk je de ‘verrotting’ (zoals het er eigenlijk letterlijk staat in vs. 16) in je eigen gebeente; des te meer ga je merken hoe rot het bij jezelf van binnen is. ‘Ik beefde op de plaats waar ik stond’.

‘*Toch*’. Ach, er zijn heel wat gelovigen, die die eerste ontdekking al hebben gedaan. Ze hebben al ontdekt met Paulus: ‘Ik weet dat in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont’ (Rm 7:18). Ze hebben leren zeggen ‘bederf kwam in mijn gebeente’. Maar ze hebben nog niet leren zeggen: ‘toch zal ik rustig afwachten’. Ze hebben nog niet leren zeggen met Rm 8:1: ‘Zo is er dan geen verdoemenis voor hen die in Christus Jezus zijn’. ‘En toch zal ik rustig afwachten’. Wie de Here Jezus kent, mag zeggen: ‘en tóch zal ik rustig afwachten’. ‘Zo is er dan geen veroordeling voor hen die in Christus Jezus zijn’. Dat is geloof. Geloof betekent inderdaad, dat je jezelf helemaal moet afschrijven; maar het betekent óók dat je naar de Here Jezus kijkt, en dat je zegt ‘en toch zal ik rustig afwachten’. En dan kan de dag van de benauwdheid komen voor het volk Israël. Er kómt nog een dag van grote ver-

drukking voor het volk Israël I Er komt een grote dag van de toorn van God over deze wereld, er komt een dag waarop de Here zal afrekenen met allen die op aarde wonen. En toch, zegt het geloof, zal ik rustig afwachten in de dag der benauwdheid, wanneer die aanbreken zal.

Dan komt dat prachtige lied. Habakuk gaat zingen (vs. 17-19). Hij gaat zingen: 'Al zou de vijgenboom niet bloeien.' De vijgenboom, de wijnstokken, de olijfboom, de akker, de schapen en de runderen, dat waren de zegeningen die God aan zijn volk beloofd had. Habakuk zegt: ik kijk niet meer naar al die zegeningen die God geeft; ik heb nu zo langzamerhand geleerd, dat God Zelf meer is dan wat Hij gééft. Zelfs al zouden we helemaal geen zegeningen meer hebben, nochtans zal ik juichen in de Here! Habakuk zegt: ik heb genoeg reden om te juichen. Ik zie de Here in zijn heilige tempel, en ik zal juichen, jubelen zelfs, want Hij is de God van mijn heil.

We weten er allemaal wel iets van, wat er zich op het christelijk erf afspeelt, onder het volk van God. Waar de olijfboom eigenlijk zou moeten bloeien; waar een getuigenis zou moeten zijn hier op aarde van de Here Jezus. Waar de wijnstokken in overvloed zouden moeten zijn: waar eigenlijk alle gelovigen ranken zouden moeten zijn in de ware Wijnstok en een vreugde zouden moeten zijn voor de Landman, voor de Vader. Waar de akkers vol zouden moeten zijn van spijs: waar een eerstelingsvrucht zou moeten groeien voor de Here. Waar de schapen allemaal dicht bij de goede Herder zouden moeten zijn; waar de runderen in de stallingen zouden moeten zijn, de offerdieren, die voor God geofferd hadden kunnen worden. Als we om ons heen kijken in de christenheid moeten we zeggen: de vijgenboom bloeit vaak niet meer. De opbrengst aan de wijnstokken stelt vaak teleur;

hoe weinig kan de Vader echt blij zijn omdat gelovigen dicht in de gemeenschap met de Here Jezus leven. Waar leveren de akkers nog spijs op? Waar houden de schapen zich nog bij de goede Herder op? Is het niet heel vaak zo dat de schapen verstrooid zijn? Dat is om diep verdrietig van te worden. Habakuk kijkt ook om zich heen en hij schudt zijn hoofd. Maar hij kijkt omhóóg - en helemaal alleen zet hij, misschien wel met bevende stem, dat lied in. 'De Here Here is mijn kracht; Hij maakt mijn voeten als die der hinden, Hij doet mij treden op mijn hoogten'.

Eén eenzame zanger voor God. Wat een verschil met het boek Exodus! Daar is het niet één man die zingt, daar is het hele volk van God massaal aan het zingen (Ex 15). Wat een geweldige samenzang moet dat geweest zijn, daar aan de oevers van de Rode Zee. 'Toen zong Mozes met de Israëlieten de Here dit lied, en zij zeiden: Ik wil de Here zingen, want Hij is hoog verheven! En Mirjam en de vrouwen zongen hun ten antwoord: 'Zingt de Here, want Hij is hoog verheven, het paard en zijn ruiters stortte Hij in de zee'. Dat is allemaal voorbij, die glorieuze begintijd, waarin het hele volk van God samen eendrachtig juichte over de overwinning die de Here gebracht had. Maar daar ergens in het land Israël, we weten niet eens precies waar, daar zit in zijn binnenkamer nog een eenzame man, Habakuk heet hij, en hij *zingt!* Nee, dat is niet zo'n machtig koor als aan de Rode Zee stond; het is maar één man. Maar in zijn hemel hoort de Here God dat. Hij luistert naar dat zingen van die éne man. En Hij heeft het woordelijk genoteerd. Hij vond het zo belangrijk dat Hij het met punten en komma's en al genoteerd heeft om het voor ons te bewaren. Zo kostbaar was die lofzang voor God.

Vandaag de dag is het niet meer zo als in de begintijd van het christendom, waar zij allen bijeen waren in de zuilengang van Salomo. Er was nog geen enkele verdeeldheid. Vandaag de dag is het volk van God verstrooid. Een machtige samenzang van het hele volk van God is er niet meer bij. Maar in de stilte, in de eenzaamheid, kan nog altijd een stem weerklinken. Kan de Here God mijn stem horen, uw stem horen? Een lofzang aanheffen voor God, dat kan ook helemaal alléén. Het kan als u aan de afwas bent thuis en er niemand in huis is; dan kunt u zo'n lied zingen, dat niet alleen de burenen het horen, maar dat de Here God met blijdschap de lofzang in ontvangst neemt die u aan Hem geeft. Dat kan zijn als u in uw auto zit, op weg naar een volgende afspraak, dan mag u voor uzelf zingen, zo dat de Here God het in de hemel kan horen, dwars door het geraas van de motor heen. Hij hoort zo graag het lofgezag van de zijnen.

Wat een geloofsheld ben jij toch, Habakuk! Nee, zegt Habakuk, dat is het niet: 'de Here Here is mijn kracht'. We herinneren ons die oude man, Kaleb, 85 jaar oud. Hij had de hele woestijn doorgetrokken, en met Jozua was hij de enige die nog was overgebleven van het volk dat uit Egypte was uitgegaan. En aan het eind van die woestijnreis zegt Jozua tegen hem: wat ga je nu doen, Kaleb? Zou je het er eens niet een keer wat makkelijker van nemen? (Jz 14) Welnee! zegt Kaleb. In die steden daarginds, Hebron en al die andere steden eromheen, daar wonen Enakieten, reuzen, geweldig sterke kerels. Dáár wil ik naar toe; die plaatsen wil ik in bezit nemen. De mensen die er omheen hebben gestaan toen Jozua dat aan Kaleb vroeg, zullen wel verbaasd zijn geweest: hoe wil zo'n oude man nog strijden tegen die reuzen? Wel, zegt Kaleb (en hij zegt eigenlijk hetzelfde als Habakuk): mijn kracht is dezelfde als vijfenveertig jaar geleden. De enige kracht die

mij ooit heeft kunnen voortbewegen is de kracht van de Here zelf. In nieuwtestamentische taal: 'Jezus Christus is gisteren en heden *Dezelfde* en tot in eeuwigheid' (Hb 13:8).

De laatste woorden van Habakuks lied moeten we heel nauwkeurig lezen. Er staat niet: 'Hij doet mij treden op de hoogten', maar: 'op *mijn* hoogten'. Wij hebben allemaal Ef 1 in onze Bijbel staan en we weten allemaal dat de God en Vader van onze Here Jezus Christus ons heeft gezegend met alle geestelijke zegeningen in de hemelse gewesten. Als dát geen hoogten zijn! We hebben het in onze Bijbel staan. Maar de vraag is alleen: ként u die hoogten? Niet alleen maar omdat u Ef. 1 wel eens gelezen hebt, maar zijn dat echt mijn hoogten, zijn dat echt uw hoogten? Kunt u er uit ervaring over meepraten? Hebt u die dingen tot uw geestelijk eigendom gemaakt? Habakuk kon zeggen: 'Hij doet mij treden op *mijn* hoogten'.

Die laatste paar woorden zijn wel heel opmerkelijk: 'Voor de koorleider'. Habakuk, waar ben je nu aan begonnen: een lied te maken 'voor de koorleider'?

We moeten ons goed realiseren: dit is in een tijd dat God allang gezegd had: die offerdienst kan Ik niet luchten of zien. De mensen zeiden: 'Des Heren tempel, des Heren tempel is dit' (Jr 7:4) - maar God zei: nee, helemaal niet, Ik trek mijn handen ervan af. In deze tijd wás er eigenlijk helemaal geen godvrezende dienst meer in de tempel. En straks zouden de Chaldeeën komen, en dan was alles voorbij. Het was nog maar de vraag of er wel een koorleider wás, en als er al één was, dan mocht je daar niet teveel van verwachten. Habakuk wist dat natuurlijk ook wel. Maar zijn geloofsvertrouwen deed hem verwachten dat er eens toch weer een lofzang zou worden

aangeheven in de tempel, en hij wilde zijn lied aan de koorleider aanbieden opdat die het dan zou kunnen gebruiken.

Ook wij mogen vandaag de dag zeggen: ‘voor de koorleider’. We mogen onze lofzangen zingen en weten dat Hij Zelf in ons midden de lofzang aanheft: ‘In het midden van de Gemeente zal ik U lofzingen’ zegt de Here Jezus (Hb 2:12). En al is dat nu niet zichtbaar, eens zal het ogenblik aankomen dat de lofzang op een volmaakte wijze aan de Here Jezus zal worden toegebracht. De zwakke liederen die wij nu, misschien in de eenzaamheid, voor Hem zingen, zullen straks plaatsmaken voor het nieuwe lied ter ere van het Lam.

W’ aanbidden U! Ons staam’lend zingen
zal wijken als straks rond uw troon
een machtig koor U zal omringen,
U prijzen op volmaakte toon.
Het nieuwe lied wordt U gewijd,
w’ aanbidden U in eeuwigheid!

Het lied is gecomponeerd voor de koorleider. Maar Habakuk rekent erop dat hij er zelf bij zal zijn, wanneer het straks in de tempel gezongen wordt, want hij voegt er letterlijk aan toe: ‘Met *mijn* snarenspeel’. Habakuk heeft omhoog gekeken, hij heeft Gods heerlijkheid gezien, en het heeft een gevoelige snaar bij hem geraakt; er is iets gaan trillen in zijn hart, een lofzang voor de Here God. Wij kijken omhoog en wij zien (net als Stefanus) de heerlijkheid van God en de Zoon des mensen aan de rechterhand van God. Raakt het niet een gevoelige snaar in ons hart als we in het heiligdom de Heer Jezus zien? Komt er niet iets los in ons hart, een lied, heel zachtjes tokkelend, voor de Here? Bij de beschrijving van de eeuwige lofzang in de hemel

in Op 5 staat: ‘Ze hadden *elk* een harp’. Straks in de hemel zullen we elk onze eigen harp hebben, en ieder onze eigen aanbidding en lofprijzing aan de Here mogen brengen. En Hij verlangt er nu reeds naar door zijn Geest aan ons de lieflijke tonen van een lofzang tot zijn eer te ontlokken. Zo’n lofprijzing is zelfs mogelijk temidden van een wankelende wereld.

Aantekeningen bij hoofdstuk 3

Habakuk 3 vertoont veel raakvlakken met Ps 77, dat op zijn beurt terugverwijst naar Ex 15. Eveneens is er veel overeenkomst met Ps 18, dat óók refereert naar Ex 15.

Voorts is er een duidelijke, wel opzettelijk aangebrachte parallel met het begin en eind van Dt 33; zie de uitleg bij vs. 3 en vs. 19.

Bij de detailuitleg zal al spoedig blijken in hoeveel bijzonderheden de profeet terugdenkt aan het begin van Gods wegen met Israël. Ondanks de hierboven gegeven, in de aantekeningen nog verder uit te werken toepassing op het huidige volk van God, moet ook hier bedacht worden dat hier een Israëliet aan het woord is. Habakuk spreekt uiteraard vanuit de situatie van zijn tijd, maar hij verwacht een radicaal, beslissend ingrijpen van Jahweh terwille van zijn volk. Dat ligt ook nu nog in de toekomst (vgl. 2:3 aant.); de afsluitende gerichten van God vinden pas plaats bij Christus’ wederkomst, wanneer Hij in de wereldgeschiedenis zal ingrijpen ten gunste van zijn volk en van zijn Gezalfde. Dwars door de oordelen heen zal het

Vrederijk worden geïntroduceerd, waarin de Messias zegenrijk over zijn volk - en van daaruit over de gehele aarde - zal heersen.

De uitleggers verschillen van mening of dit hoofdstuk alleen slaat op het verleden, op het oordeel dat Jahweh over Egypte bracht, of ook op de toekomst: het komende oordeel over de Chaldeeën. De bewoordingen van vs. 2 ('roept het in het leven' of 'herleef', 'vernieuw') lijken er op te wijzen dat de profeet rekt op het handelen van God in de toekomst zoals Hij eens in het verleden gehandeld heeft.

Zo is dan ook de boven gemaakte toepassing verantwoord: dat ook wij moeten terugdenken aan het begin van Gods wegen in zijn openbaring in deze bedeling. Als de apostel Johannes naar dat 'begin' terugverwijst in zijn brieven (1 Jh 1:1; 2:7, 14, 24 e.a.p.) doelt hij op de openbaring van de Zoon van God op aarde. Groter dan Gods 'begin' bij de Rode Zee en op de Sinaï is Gods nieuwe begin, nu Hij gesproken heeft in de Zoon (Hb 1:1), in Wie Hij eens en voor altijd het werk der verlossing tot stand heeft gebracht. De gelovige nu mag vol dankbaarheid terug zien op Gods heilshandelen in Christus, en daarin troost en vertrouwen vinden in een tijd waarin Gods handelen verborgen schijnt.

- 1 *gebed*: Hebr. *tefillah*, dikwijls gebruikt in het boek der Psalmen, o.a. als titel van vijf klaagpsalmen: Ps 17, 86, 90, 102, 142.

Sjigjonoth: de betekenis is onzeker; vgl. *sjiggaion*, 'klaaglied' (Ps 7:1); misschien hangt het samen met *sjaga*, 'dwalen', 'onwetend zondigen'? (TWOT II 903vv.)

- 2 *de tijding*: is dit de inhoud van hoofdstuk 1 en 2? Het Hebr. woord betekent 'gerucht', een van verre vernomen bericht, vgl.

Jb 28:22; Nh 3:19. Wellicht doelt het hier dus meer op het bericht over Gods daden in lang vervlogen tijden.

uw werk: het verlossende werk van Jahweh, vgl. Nm 23:23; Ps 44:1; 68:29-, .77:13; 95:9; 111:3. Het woord 'werk' kan ook als object bij vs. 26 worden betrokken: 'roep uw werk in het leven'; vandaar de NBG-vertaling 'roep *het* in het leven'.

- 3 *Teman*: zie Ob :9, Am 1:12, een deel van het land der Edomieten, dus hier staande voor Seïr (Ri 5:4).

Paran ligt ten westen van Edom, langs de Golf van Akaba. De beide aanduidingen zijn een kennelijke toespeling op Dt 33:2; vgl. Ps 68:8vv. en Js 63:1vv.

Sela is een aanwijzing voor de muziek; de betekenis staat niet vast.

- 4 *glans ... zonlicht*: de Hebr. uitdrukkingen kunnen slaan op het zonlicht (zie resp. Sp 4:18; 2 Sm 23:4; en Ri 16:2; 1 Sm 14:36). Maar de woorden kunnen ook betrekking hebben op bliksemlicht (Jb 36:32; 37:3; Ex 19:16; 20:18), zie ook vs. 11. Dat beeld staat de profeet kennelijk veeleer voor ogen dan vredig stralend zonlicht. het omhulsel zijner kracht: d.w.z. zijn kracht is verborgen; zie JND en vgl. Ps 104:2.

- 5 *pest* is een verwijzing naar de plagen in Egypte (Ex 9:3, 15; Ps 78:50), maar werd ook aan Gods volk in het vooruitzicht gesteld als straf op ongehoorzaamheid: Ex 5:3; Lv 26:25; Nm 14:12; Dt 28:21; 32:24; 2 Sm 24:13, 15; 1 Kn 8:37; Jr 29:17-19; 34:12-20; Ez 5:12, 17; 6:11, 12; Am 4:10.

koortsgloed volgt Hem op de voet: de Hebr. uitdrukking betekent niet noodzakelijk ‘achter Hem aan’, maar: ‘waarheen Hij ook gaat’; vgl. Gn 30:30. Voor ‘koortsgloed’ zie Dt 32:24.

- 6 *doet ... schudden*: SV ‘mat het land’, waarbij de werkwoordsvorm van een andere stam wordt afgeleid; aldus ook bijv. Vuig., JND. Als NBG: LXX, Targum.

bergen en heuvelen zijn bij uitstek toonbeelden van onwrikbaarheid, vgl. Mi 6:1, 2.

de eeuwenoude wegen zijn zijne: d.w.z. Jahweh eigent Zich de hoogten toe als de weg waarover Hij voortschrijdt; vs. 19 schijnt daarop terug te komen, vgl. Am 4:13, Mi 1:3. Maar door het ‘eeuwenoud’ (of: ‘eeuwig’) wordt ook beklemtoond dat Jahweh in zijn verlossend optreden Zich als de eeuwige IK BEN openbaart.

- 7 *Kuschan*: deze aanduiding is onzeker; men vermoedt een stam in Midian.
- 8 *zegewagens*: lett. ‘wagens des heils [= van behoudenis]’; het Hebr. woord is hetzelfde waarop de naam Jezus (Jahweh redt) is gebaseerd.
- 9 *Gij hebt u voorzien van pijlen in overvloed*: aldus geeft het NBG een drietal Hebr. woorden weer (*sjebuot mattot omer*), waarvan de betekenis volgens Cohen ‘een onopgelost raadsel’ is. Ridderbos waagt zich zelfs niet aan een vertaling en plaatst puntjes in de tekst. Er lijken slechts twee aanknopingspunten te zijn: (a) de voor de hand liggende parallel met Dt 32:40 kan ertoe brengen *sjebuot* op te vatten als afkomstig van het Hebr.

woord voor ‘zweren’; en (b) in vs. 14 betekent *mattot* kennelijk ‘wapens’ (NBG: ‘pijlen’). Enkele voorbeelden van voorgestelde vertalingen zijn:

- ‘de eden die Gij tot de stammen hebt gezworen’ (Vulg., vgl. SV)
- ‘kastijdingen gezworen naar het woord’ (JND)
- ‘een zevental pijlen hebt Gij geroepen’ (vgl. NBG) ‘zeven kastijdingen zijn het besluit’
- ‘gezworen zijn de pijlen van de belofte’.

De LXX vertaalt ‘op de scepters, zegt Jahweh’, daarmee *sjebuot* onvertaald latend en ‘Jahweh’ invoegend; misschien berust deze weergave op een andere lezing.

- 10 *de watervloed verheft zijn stem, hij steekt zijn handen omhoog*: vgl. voor een soortgelijke personificatie Ps. 77:17.
- 11 *zon ... maan*: vgl. Jl 2:31; 3:15. In Hd 2:20 lijkt JI 2 door Petrus te worden toegepast ter herinnering aan de totale duisternis midden op de dag, die plaatsgevonden had op Goede Vrijdag.

Een zon- én maansverduistering kan natuurlijk niet tegelijk plaatsvinden. Vs. 11 moet dan ook illustratieve taal zijn, passend bij het gehanteerde beeld van Jahweh’s optreden in een onweer. Maar het is ook heel goed mogelijk dat Habakuk heeft gedacht aan de zon- en maanstilstand tijdens de slag bij Gibeon (Jz 10:12, 13); daarvan is hierboven in de uitleg uitgegaan.

- 12 *uw gezalfde*: het lijkt niet erg waarschijnlijk dat de profeet hier doelt op Jojakim. Het enkelvoud ‘gezalfde’ (via het Hebr. ons

bekend als ‘Messias’, via het Gr. ‘Christus’) heeft nergens in het Oude Testament betrekking op het volk Israël. Heel duidelijk is dat dus een aanwijzing dat Habakuk vooruit zag op Gods toekomstig heilshandelen in zijn Christus; vgl. 1 Pt 1:10, 11.

het bovenste van des goddelozen huis: d.w.z. de bovenste hoeksteen, het ‘hoofd des hoeks’, vgl. Ps 118:22; deze letterlijke toepassing ligt voor de hand in verband met het voortzetten van het beeld in vs. 13b (‘fundament’).

Maar ‘hoofd’ (Hebr. *roosj*) komt ook terug in vs. 14, en kan hier dus ook, net als daar, op de Farao slaan, waarbij ‘huis’ op het volk Egypte slaat (vgl. ‘diensthuis’ in Ex 13:3; Dt 5:6; Jr 24:17).

- 14 *zijn eigen pijlen:* BHS acht ‘uw pijlen’ (d.w.z. de pijlen van Jahweh) een waarschijnlijker lezing; maar ‘zijn eigen’ past hier heel goed. In hoofdstuk 2 is al uiteengezet dat de goddeloze in de verborgen Godsregering eens zal moeten maaien wat hij gezaaid heeft. Zo is inderdaad de ondergang van Farao het gevolg geweest van zijn doldrifte militaire machtsvertoon, en is later ook Babel ten onder gegaan aan zijn eigen goddeloze braspertijen (vgl. Dn 5). om mij te verstrooien: nl. als kaf, vgl. vs. 12 en Js 41:16; Ps 1:4. In het ‘mij’ maakt de profeet zich één met het hele volk.

de ellendige: Hebr. *ani*, (TWOT II 683vv.) hier ongetwijfeld duidend op het volk Israël; maar er zijn ook tal van plaatsen waar dit woord persoonlijk op de Messias wordt toegepast: Ps 22:25; 40:18; 88:15; 69:30; Ze 9:9.

- 15 *uw paarden*: vanzelfsprekend overdrachtelijk, als contrast met de ruitermacht van Farao (Ex 14:7, 28; 15:1, 21) en die van de Chaldeeën (Hk 1:8).
- 16 *bederf kwam in mijn gebeente*: vgl. Sp 12:4; 14:30; de beenderen kunnen het lichaam niet meer bijeen houden.

de dag der benauwdheid: deze uitdrukking herinnert ons aan Jr 30:7, de ‘tijd van benauwdheid voor Jakob’, en aan de woorden van Christus over de ‘grote verdrukking’ (Mt 24:21), die over het volk Israël komen zal. In een wijder profetisch perspectief staat de profeet Habakuk hier voor het gelovige overblijfsel uit de eindtijd, dat in de dag der benauwdheid vol geloofsvertrouwen zal vasthouden aan Jahweh. Zo is het ook in het Boek der Psalmen, waarop dit hoofdstuk in zoveel gezichten gelijkt; ook daar zingen de rechtvaardigen in Israël hun lied van vertrouwen op Jahweh, in afwachting van de komst van de Messias - ondanks alle verwoestingen in het land, door de vijand aangericht, en ondanks alle innerlijke strijd.

- 17 *Al zou ...* : het Hebr. *ki* betekent meestal ‘omdat’, maar kan hier misschien beter met ‘hoewel’ worden weergegeven; vgl. Gn 8:21 (in sommige vertalingen); Ex 13:17. Maar men kan hier ook de taal van het geloof beluisteren, die juist in de moeilijkste omstandigheden een gelegenheid voor God ziet om zijn heerlijkheid te openbaren. Vgl. Rm 4:19vv. in de Telosvert. en Rm 8:2’8vv.

vijgenboom ... wijnstokken ... olijfboom ... akkers ... schapen ... runderen: de rijkdommen van het beloofde land, die God aan zijn

volk te genieten wilde geven zolang ze gehoorzaam waren, maar die zouden worden weggenomen als straf op óngehoorzaamheid (Dt 28).

18 *de God van mijn heil*: zie Mi 7:7.

19 Dit vers is een duidelijke herinnering aan Ps. 18:33, 34, misschien wel een citaat. Het frappante is dat deze woorden in Ps 18 op de Messias slaan. In het geloof claimt de profeet de zegeningen die de Messias door zijn overwinning veilig zal stellen. Hij ziet niet alleen hoe Jahweh op de hoogten der aarde schrijdt (vs. 6, vgl. Am 4:13, Mi 1:3), maar hij waagt het in geloofsvertrouwen zich bij Jahweh te voegen, zoals Hij dat ook voor Israël had bedoeld (Dt 32:13; Js 58:14).

Habakuk 3 begint met een citaat uit het begin van Dt 33 (vgl. Hk 3:3 met Dt 33:2) en eindigt met een citaat uit het slot van Dt 33 (vgl. Hk 3:19 met Dt 33:29). Heel letterlijk wordt het 'kader', de 'omraming' van dit lied aldus gevormd door de aan Israël in Mozes' afscheidsworden beloofde zegen. Zoals Mozes daarna de Pisga beklom om Gods zegeningen uit de verte te aanschouwen (Dt 34), zo beklimt Habakuk ook in het geloof zijn 'hoogten'.

koorleider: het lied was kennelijk bedoeld voor gebruik in de tempeldienst; zie o.a. 1 Kr 15:16vv.; 23:5 e.a.p.

met snarenspeel: lett. 'met mijn snarenspeel', waaruit zou volgen dat Habakuk zelf verwachtte erbij te zijn als bespeler van een snaarinstrument, wanneer dit lied in de tempel zou worden

gezongen. Het Hebr. *neginot* komt o.a. voor als opschrift van de psalmen 4, 6, 54, 55, 61, 67, 76; vgl. ook Ps 77:7; KI 5:14.

Bibliografie

Amerding, Carl A., *Habakkuk*, in: The Expositor's Bible Commentary, vol. VII, Grand Rapids 1985

Cohen, A., *The Twelve Prophets*, in: The Soncino Books of the Bible, Hebrew Text & English Translation, London/Jerusalem/New York 1977/10

Craigie, Peter C., *The Twelve Prophets II* (Daily Study Bible), Edinburgh/Philadelphia 1985

Edelkoort, A.H., *De Profeet Habakkuk*, in: Bijbel met Kanttekeningen, Baarn 1956

Garland, P. David, *Habakkuk*, in: The Broadman Bible Commentary, London 1972, vol. VII

Harrison, R.K., *Introduction to the Old Testament*, Grand Rapids 1969

Jennings, A.C., *The Prophet Habakkuk*, in: Ellicotts Commentary on the Whole Bible, Grand Rapids (reprint) 1959 Kelly, W., The Minor Prophets, Winschoten z.j.

Lloyd Jones, D. Martyn, *Vrees niet geloof alleen; het boek Habakuk en het probleem van de geschiedenis*, Kampen 1984

Marbury, Edward, *Obadiah and Habakkuk*, Ann Arbor, 1960

Ridderbos, J., *De kleine Profeten*, serie Korte Verklaring, Kampen z.j.

Rossier, H., *Le livre du Prophète Habakuk*, Vevey 1916

Ungern-Sternberg, R. Freiherr Von (& Helmut Lamparten), *Der Tag des Gerichtes Gottes* (Die Propheten Habakuk, Zephanja, Jona, Nahum) in: *Die Botschaft des Alten Testaments*, Band 23-IV, Stuttgart 19752